

Χ Ρ Ο Ν Ι Κ Α

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ (Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2010 - ΕΤΟΣ Γ' - ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 9 - ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

29 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ - 3 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2010

Α' ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ Ε.Μ.Ι.Π.Η.

**ΙΣΤΟΡΙΑ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ, ΤΕΧΝΗ
ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ**

Όπως είναι ήδη γνωστό σκοπός της Εταιρείας Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας (Ε.Μ.Ι.Π.Η.) είναι η συμβολή στη μελέτη, διάσωση και διάδοση της τοπικής ιστορίας και της πολιτισμικής κληρονομιάς της Ημαθίας και των γειτονικών περιοχών, σε συνεργασία και με τους αρμόδιους φορείς. Από την αρχή της δράσης της η Ε.Μ.Ι.Π.Η. εργάζεται με γνώμονα τους επιδιωκόμενους στόχους, η επίτευξη των οποίων αποτελεί το μοναδικό μέλημα του Δ.Σ. του συλλόγου και όλων των μελών του.

Στα πλαίσια επίτευξης των στόχων της η Ε.Μ.Ι.Π.Η. αποφάσισε τη διοργάνωση του Α' Επιστημονικού Συνεδρίου για την Ημαθία, Ιστορία - Αρχαιολογία - Τέχνη - Λαογραφία. Το συνέδριο θα διεξαχθεί στη

Βέροια από 29 Σεπτεμβρίου έως και 3 Οκτωβρίου 2010. Ήδη στο προηγούμενο φύλλο δημοσιεύθηκε η Α' Εγκύκλιος της Οργανωτικής Επιτροπής του Συνεδρίου με όλα τα σχετικά στοιχεία και τις πληροφορίες προς τους ενδιαφερόμενους.

Στο Συνέδριο θα παρουσιαστούν εισηγήσεις με θέματα που αφορούν την ιστορία, την αρχαιολογία, την τέχνη και την λαογραφία της ευρύτερης περιοχής της Ημαθίας από την προϊστορία μέχρι τους νεότερους χρόνους. Ενδιαφέρον εκδήλωσαν περίπου εβδομήντα ερευνητές από την Ελλάδα και το Εξωτερικό, από Πανεπιστήμια και Ερευνητικά Ιδρύματα. Στο συγκεκριμένο φύλλο των «Χρονικών» δημοσιεύονται τα ονόματα των εισηγητών του συνεδρίου και τα θέματα των

εισηγήσεων τους, έτσι όπως τα διατύπωσαν στην αίτηση εκδήλωσης ενδιαφέροντος που υπέβαλαν στην Οργανωτική Επιτροπή του Συνεδρίου.

Ήδη σε οργανωτικό επίπεδο έχουν προχωρήσει οι απαιτούμενες ενέργειες για τη διεξαγωγή του Συνεδρίου. Έχουν ενημερωθεί οι αρμόδιοι φορείς και συνεχίζονται οι επαφές προκειμένου να πετύχουμε το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

Ευελπιστούμε η προσπάθεια αυτή της Ε.Μ.Ι.Π.Η. να βρει πρόσφορο έδαφος τόσο από την πλευρά των φορέων όσο και από την πλευρά όλων των Ημαθιωτών και να σταθεί αφορμή για περαιτέρω προώθηση και ανάπτυξη της έρευνας της ιστορίας και του πολιτισμού του τόπου μας.

Τεχνίτες και μάστορες στη Βέροια του 18ου αιώνα : Ένα εργαστήριο αργυροχρυσοχοΐας και βιβλιοδεσίας και ένα οικοδομικό εργαστήριο στην Οθωμανική Karaferia του Αθ. Βουδουρη
σελ. 4

Τσιφλίκια στον καζά της Βέροιας του Αλή Πασά και των γιών του στα 1820 του Αργ. Κωστόπουλου
σελ. 7

Χορηγήματα υπέρ των Σχολών της Επαρχίας Βεροίας και Υποτροφίες από την «Επιτροπή προς Ενίσχυσιν της Ελληνικής Εκκλησίας και Παιδείας» του Ελληνικού Κράτους (1886-1890) του Εμμ. Ξυνάδα
σελ. 12

«ΑΣΤΗΡ ΒΕΡΡΟΙΑΣ» Η ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΑ ΤΩΝ ΕΝ ΒΕΡΡΟΙΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ Συμβολή στην Κοινωνική Ιστορία της Βέροιας του 20ου αι. του Δημ. Καρασάββα
σελ. 15

Ο «Θολός Βυθός» της Συλλογικής Μνήμης του Γ. Λιόλιου
σελ. 17

ΦΟΡΕΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
11η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων
σελ. 19

Διαβάστε στις σελίδες 10 & 11

Οι τίτλοι των εισηγήσεων του

Α' Επιστημονικού Συνεδρίου της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

• Όσοι επιθυμούν να γίνουν μέλη της «Εταιρείας Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας» μπορούν να επικοινωνούν στα τηλέφωνα: **6946.901.531, 6972.549.557**

• Η αποστολή άρθρων, μελετών, επιστολών, σχολίων, προτάσεων, παρατηρήσεων κ.α. για δημοσίευση στα «ΧΡΟΝΙΚΑ», γίνεται τόσο στην ταχυδρομική διεύθυνση της Ε.Μ.Ι.Π.Η., όσο και στην ηλεκτρονική διεύθυνση κχρονικα_emipi@yahoo.gr με την ένδειξη: Για τα «Χρονικά» (Τα άρθρα δεν θα πρέπει να ξεπερνούν τις 5 σελίδες Α4 με μονό διάστιχο και μέγεθος γραμματοσειράς 12 στ. Δημοσιεύματα ή άρθρα με επιστημονικό υπόβαθρο θα πρέπει να συνοδεύονται από παραπομπές και ενδεικτική βιβλιογραφία).

• Η έκδοση των «ΧΡΟΝΙΚΩΝ» στηρίζεται αποκλειστικά σε συνδρομές μελών και φίλων της Ε.Μ.Ι.Π.Η., για τον λόγο αυτό, ζητούμε την οικονομική υποστήριξή σας. Για την προβολή της επιχείρησής σας μέσα από τις σελίδες των «ΧΡΟΝΙΚΩΝ», καθώς και για τις χορηγίες σας υπέρ της έκδοσης του εντύπου, καλέστε στο **6946.901.531**

• Ο τραπεζικός λογαριασμός της Εταιρείας, όπου ο καθένας μπορεί να καταθέτει τις προσφορές του, είναι: **Eurobank 0026-0077-10-0101737618**

ΒΙΒΛΙΑ, ΕΝΤΥΠΑ & ΠΡΟΣΚΛΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Περιοδικά-Εφημερίδες-Έντυπα

- 1) Εφημερίδα «Οι Καιροί» φ. 387 – 390.
- 2) Περιοδικό «Πέλεκαν», φ. 81
- 3) Περιοδικό «Φίλιππος» (Ιστορική και Λαογραφική Εταιρεία Γιαννιτών ο Φίλιππος) τχ. 66
- 4) Περιοδικό «Ημαθίων» (Σύλλογος Βεροτιέων Αθηνών) τχ. 5
- 5) Περιοδικό «Αστήρ της Ανατολής» της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας (Έτος 153, Νο 6)

Προσκλήσεις

- 1) Ένωση Μακεδόνων Βελγίου: Πρόσκληση για συμμετοχή στις ετήσιες πολιτιστικές εκδηλώσεις του Συλλόγου στις Βρυξέλλες, το Φθινόπωρο του 2010 (Κοινοποίηση μέσω της Ν. Α. Ημαθίας)
- 2) Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Νησιού: «Επί-

δειξη παραδοσιακών κοσμημάτων» της κας Γεωργίας Βαγενά (Νησί, 16 Μαΐου 2010)

3) Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ημαθίας: Πρόσκληση για συμμετοχή στις «Εκδηλώσεις μνήμης για την Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου» (Βέροια, 23 Μαΐου 2010)

4) Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ημαθίας: Πρόσκληση για συμμετοχή στον «Εορτασμό των Εθνικών Αγώνων και της Εθνικής Αντίστασης κατά του ναζισμού και φασισμού» (Βέροια, 9 Μαΐου 2010)

5) Πνευματικό Πολιτιστικό Κέντρο Δήμου Αλεξάνδρειας: Λαογραφική - χορευτική παράσταση με τίτλο «Σαν έρχονται τρανές χαρές και των Αγίων μέρες». Με τη συμμετοχή των συλλόγων: «Το Ρουμλούκι» Αλεξάνδρειας, Επισκοπής, Κεφαλοχωρίου, Κουλούρας, Λουτρού, Μακροχωρίου, Ξεχασμένης, ομάδα γυναικών από τον σύλλογο Ποντίων και φίλων Παλατισίων (Αλεξάνδρεια, 19 Ιουνίου 2010)

Επισκεφθείτε τη νέα ηλεκτρονική σελίδα της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Εταιρεία Μελετών Ιστορίας
και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας

[Αρχική σελίδα](#) [Το Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η.](#) [Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού](#) [Α' Συνέδριο Ε.Μ.Ι.Π.Η.](#)
[Μελετήματα Ημαθίας](#) [Παλαιότερες εκδηλώσεις](#) [Τα ιδρυτικά μέλη της Ε.Μ.Ι.Π.Η.](#) [Επικοινωνία](#) [Όροι Χρήσης](#)

Παλαιότερες εκδηλώσεις

Παρουσίαση του βιβλίου "Προσωπογραφικά και Ιστορικά"

Τρίτη 9 Ιουνίου 2009, 19:00 μ.μ. Auditorium: Παύλειο Πολιτισμικό Κέντρο Βέροιας (πρώην τέμενος Μενδρεσέ-δίπλα στο Βήμα του Αποστόλου Παύλου)
[Δείτε φωτογραφίες από την εκδήλωση](#)
[Διαβάστε δημοσιεύματα στον τύπο](#)

Παρουσίαση του βιβλίου "Βεροιώτικα Σημειώματα" του Παύλου Πυρινού

Τετάρτη 3 Ιουνίου 2009, 8:00 μ.μ. Auditorium: Παύλειο Πολιτισμικό Κέντρο Βέροιας (πρώην τέμενος Μενδρεσέ-δίπλα στο Βήμα του Αποστόλου Παύλου)
[Δείτε φωτογραφίες από την εκδήλωση](#)
[Δείτε δημοσιεύματα στον Τύπο](#)

Παρουσίαση του βιβλίου του Γιάννη Ατζακά "Θολός Βυθός"

Αίθουσα εκδηλώσεων της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Βέροιας, 25/05/2009
[Δείτε φωτογραφίες από την εκδήλωση](#)
[Ακούστε την εκδήλωση \(αρχεία mp3\)](#)
[Δείτε δημοσιεύματα στον Τύπο](#)

Σχετικά με την Εταιρεία

Ε.Μ.Ι.Π.Η.
Ημαθία, Greece
[Προβολή πλήρους προφίλ](#)

Καταστατικό της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Τελευταίο Νέο

Ιούλιος (3)

Κατηγορίες νέων

Εκδηλώσεις (2)
Χρονικά (1)

Επισκέπτες από 5/06/2010
(μοναδικοί επισκέπτες σήμερα)

272 Visitors

Since June 5, 2010

Συνδεδεμένοι αυτή τη στιγμή

11

Αναγνώστες

Παρακολούθηση
Google Friend Connect

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

Ιδιοκτησία

Εταιρεία Μελετών Ιστορίας
και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας

Εκδότης

Αθανάσιος Βουδούρης
(Πρόεδρος Δ.Σ. Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

Διευθυντής

Εμμανουήλ Ξυνάδας
(Πρόεδρος Επιτροπής "Χρονικών")

**Αρχισυνταξία -
Ηλεκτρονική σελιδοποίηση**

Νικόλαος Γ. Βουδούρης

Επιτροπή των «ΧΡΟΝΙΚΩΝ»

Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας
Χαίδω Τζήκα - Μπατσαρά
Νικόλαος Γ. Βουδούρης
Ιωάννα Α. Ζιώγα

Αναστασία Γ. Ταναμπάση

Εκτύπωση

Ν.Καραμανλίδης & ΣΙΑ Ο.Ε.

Ν.Νικομήδεια Ημαθίας 23310 90234, 90339

Γραφεία

Δ.Δ. Φυτείας Δοβρά Τ.Θ. 149, Τ.Κ. 59100

τηλ: **6946.901.531 - 6972.549.557**

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση
μέρους ή ακέραιων κειμένων,
αρκεί να αναφέρεται η πηγή

Τα επώνυμα άρθρα
εκφράζουν μόνο την άποψη
του συντάκτη του κειμένου

www.emiph.blogspot.com

ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΗΜΑΘΙΑΣ

ΓΕΝΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗΣ

1. Στα «Μελετήματα Ημαθίας» δημοσιεύονται πρωτότυπες μελέτες για την αρχαιολογία, ιστορία, λαογραφία και γλωσσολογία, στην ελληνική γλώσσα.
2. Οι προς δημοσίευση μελέτες θα πρέπει να βασίζονται σε πρωτογενές αδημοσίευτο υλικό, εμπλουτισμένες με ανάλογη βιβλιογραφική τεκμηρίωση. Δεν παρέχεται η δυνατότητα αναδημοσίευσης αυτούσιων παλαιότερων μελετών, οι οποίες έχουν δημοσιευτεί στην ελληνική γλώσσα σε άλλα έντυπα ή περιοδικά.
3. Παρέχεται η δυνατότητα δημοσίευσης μελετών (παράλληλα πάντοτε με την ελληνική) και σε μετάφραση σε μία από τις εξής γλώσσες: Αγγλική, Γαλλική, Γερμανική, Ιταλική. Κατ' εξαίρεση γίνονται δεκτές και μελέτες δημοσιευμένες σε ξένη γλώσσα, μεταφρασμένες στην ελληνική, όταν αυτές παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την Ημαθία και την Μακεδονία.
4. Τα θέματα των μελετών που αποστέλλονται προς δημοσίευση, θα πρέπει να σχετίζονται αποκλειστικά με τους εξής τομείς και τις διάφορες παραμέτρους τους: αρχαιολογία, ιστορία, λαογραφία, γλωσσολογία.
5. Η θεματική των μελετών θα πρέπει να αφορά γεωγραφικά τη Μακεδονία, με ιδιαίτερη βαρύτητα σε θέματα της Ημαθίας. Σχετικές θεωρούνται και μελέτες που σχετίζονται με τη ζωή και τη δράση κατοίκων της Ημαθίας και της Μακεδονίας και σε άλλες περιοχές (π.χ. Βαλκανική, Ευρώπη, Μ. Ασία, Αφρική κ.λ.π.).
6. Οι μελέτες δημοσιεύονται στο μονοτονικό σύστημα. Παρέχεται η δυνατότητα παράθεσης πηγών, αποσπασμάτων κ.λ.π. και στο πολυτονικό.
7. Κάθε μελέτη θα πρέπει να συνοδεύεται από σύντομη περίληψη (όχι μεγαλύτερη από το 1/3 της μελέτης) σε μία από τις εξής γλώσσες: Αγγλική, Γαλλική, Γερμανική, Ιταλική.
8. Ο μέγιστος αριθμός των σελίδων των προς δημοσίευση μελετών, καθορίζεται στις 70 σελίδες.
9. Οι προς δημοσίευση μελέτες θα πρέπει να υποβάλλονται απαραίτητα σε ηλεκτρονική μορφή και εκτυπωμένες, στην ταχυδρομική διεύθυνση της Ε.Μ.Ι.Π.Η. Ηλεκτρονικά, θα πρέπει επίσης, να αποστέ-

λονται οι εικόνες, χάρτες κ.λ.π. που συνοδεύουν του κείμενο, μαζί με τους σχετικούς υπότιτλους (λεζάντες). Το σχετικό οπτικό υλικό θα δημοσιεύεται στο τέλος κάθε μελέτης.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ, ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ & ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΑΡΘΡΩΝ

1. Οι προς δημοσίευση στα «Μελετήματα Ημαθίας» μελέτες συγκεντρώνονται από τα μέλη της συντακτικής επιτροπής. Ως ανώτατο χρονικό όριο για τη δημοσίευση μελετών στον τόμο του εκάστοτε έτους τίθεται η αποστολή τους μέχρι την 1η Αυγούστου.
  2. Οι μελέτες, αφού πρώτα κριθεί από τη συντακτική επιτροπή ότι εμπίπτουν στη θεματολογία του περιοδικού και ότι πληρούν τις απαραίτητες τεχνικές προϋποθέσεις, αποστέλλονται για την τελική αξιολόγηση στα μέλη της επιστημονικής επιτροπής. Η αξιολόγηση των μελετών θα πραγματοποιείται με τη μέθοδο του «τυφλού» συστήματος, δηλαδή τα μέλη της επιστημονικής επιτροπής δε θα γνωρίζουν εκ των προτέρων των συγγραφέα της μελέτης.
  3. Τα μέλη της επιστημονικής επιτροπής, αφού πρώτα συγκεντρωθούν οι προς εξέταση μελέτες, συνέρχονται σε μία συνεδρίαση κατά την οποία μοιράζονται (ανάλογα με την ειδικότητά τους) το υλικό και αποφασίζουν να τις αποστείλουν σε δύο «κριτές» (εφόσον αυτό κριθεί απαραίτητο), οι οποίοι θα εκφράσουν τις απόψεις τους συμπληρώνοντας μία φόρμα με τα απαραίτητα πεδία, προβαίνοντας παράλληλα στις σχετικές παρατηρήσεις.
  4. Η επιστημονική επιτροπή, έχοντας υπόψη της τη γνωμοδότηση των κριτών, κοινοποιεί στους συγγραφείς τα σχετικά αποτελέσματα, στέλνοντάς τους παράλληλα το κείμενο με τις σχετικές παρατηρήσεις.
  5. Τα προς δημοσίευση άρθρα θα αποστέλλονται στους συγγραφείς σε δύο δοκίμια (διαδοχικά) προς διόρθωση, κατά τη διαδικασία σελιδοποίησης του περιοδικού. Οι συγγραφείς θα πρέπει σε διάστημα λίγων ημερών να επιστρέφουν στη συντακτική επιτροπή τα διορθωμένα κείμενα.
- Η έκδοση του περιοδικού συνοδεύεται και από συγκεκριμένο αριθμό ανατύπων, ο οποίος θα καθορίζεται κάθε φορά με απόφαση του Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η. Τα ανάτυπα θα αποστέλλονται στους συγγραφείς μαζί με το τεύχος του περιοδικού.

Περισσότερες πληροφορίες στην ηλεκτρονική σελίδα της Εταιρείας www.emiph.blogspot.com

Βεριοιώτικα Σημειώματα

Αποκλειστικά από την Ε.Μ.Ι.Π.Η.
το νέο βιβλίο του Π. Πυρινού

ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ:

- ✓ Βιβλιοπωλείο "Πυρινός"
- ✓ Βιβλιοπωλείο "Επίκαιρο"
- ✓ "Βιβλιοθήκη του Ναυτίλου" (Αθήνα)
- ✓ Ταχυδρομικά, με αντικαταβολή (+ έξοδα αποστολής)

Τιμή: 10 ευρώ

DVD της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

για τον Μακεδονικό Αγώνα

Διατίθεται
από το
Βιβλιοπωλείο
"Επίκαιρο"

Τιμή: 5 ευρώ

(Βενιζέλου 36 - Βέροια)

Τα

ΧΡΟΝΙΚΑ

θα τα βρείτε...

ΒΕΡΟΙΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας (Ελλης 8)
Βιβλιοπωλείο "Επίκαιρο" (Βενιζέλου 36)
Βιβλιοπωλείο "Πυρινός" (Βενιζέλου 50)
Start copy - Φωτοτυπίες (Πλ. Πλατάνων 1)

ΝΑΟΥΣΑ

Ευξείνος Λέσχη Ποντίων Νάουσας (Χατζηγηρηγοριάδη 30)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

Βιβλιοπωλείο Libro (Βετσοπούλου 32)

ΑΘΗΝΑ

"Βιβλιοθήκη του Ναυτίλου" (Χαρ. Τρικούπη 28)

...και στην

ηλεκτρονική διεύθυνση

emiph.
blogspot.
com

Τεχνίτες και μάστορες στη Βέροια του 18^{ου} αιώνα

Ένα εργαστήριο αργυροχρυσοχοΐας και βιβλιοδεσίας και ένα οικοδομικό εργαστήριο στην Οθωμανική Karaferia (μέσα 18^{ου} αιώνα)

Του Αθανασίου Γ. Βουδούρη
Πρόεδρου Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Εισαγωγικά

Ο 18^{ος} αιώνας, κυρίως μάλιστα από το δεύτερο τέταρτό του και μετέπειτα, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε, με ισχυρά επιχειρήματα, ότι υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους αιώνες ανάκαμψης και ανάπτυξης της επαρχίας της Βέροιας κατά την Οθωμανική περίοδο. Η οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, η οποία σχετίζεται με το γενικότερο θετικό κλίμα που παρουσιάζουν κατά την ίδια περίοδο και άλλες περιοχές της Μακεδονίας, συνέβαλε στη σταδιακή εξύψωση του πολιτισμικού χαρακτήρα της επαρχίας. Η έντονη οικοδομική, πολιτισμική και καλλιτεχνική ανάπτυξη της περιοχής κατά τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα, είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων δεδομένων για την εξέλιξη των κατοίκων της περιοχής, οι οποίοι, πλέον, στρέφονται ολοένα και περισσότερο προς τη δημιουργία ευνοϊκότερων και ελκυστικότερων συνθηκών διαβίωσης.

Στο πλαίσιο αυτό της οικονομικής και πολιτισμικής ανάπτυξης της περιοχής, σε ολόκληρη σχεδόν τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα, δραστηριοποιούνται στη Βέροια και στην ευρύτερη περιοχή της σημαντικά εργαστήρια ή και μεμονωμένοι τεχνίτες, μάστορες, ζωγράφοι, καλλιτέχνες κ.λ.π., οι οποίοι συμβάλλουν ουσιαστικά στην πνευματική πρόοδο της επαρχίας.

Στο παρόν σημείωμα θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε πτυχές του έργου και της δράσης δύο σημαντικών εργαστηρίων της περιόδου, του εργαστηρίου αργυροχρυσοχοΐας και βιβλιοδεσίας του «Χατζή παπά – Παναγιώτη» και του οικοδομικού εργαστηρίου του «Γιάννη Πάσκο», τα οποία δραστηριοποιούνται στην ευρύτερη περιοχή της επαρχίας της Βέροιας στα μέσα του 18^{ου} αιώνα.¹

Α'. Το εργαστήριο αργυροχρυσοχοΐας και βιβλιοδεσίας του «Χατζή παπά – Παναγιώτη»

Οι πληροφορίες που αφορούν την ανάπτυξη της τέχνης της αργυροχρυσοχοΐας στην επαρχία της Βέροιας κατά την Οθωμανική περίοδο είναι εξαιρετικά φειδωλές και συγκεχυμένες. Η ύπαρξη μπεζεστενιού στη Βέροια (κλειστής αγοράς), τουλάχιστον από τα τέλη του 17^{ου} αιώνα, μας επιτρέπει να υποθέσουμε ότι πιθανότατα φιλοξενούνταν στην πόλη καταστήματα αργυροχρυσοχόων, αχτάρηδων η μεταξουργών – μεταξεμπόρων.² Ακόμη περισσότερο θαμπή είναι η εικόνα που παρουσιάζει η τέχνη της βιβλιοδεσίας (σταχώσεως βιβλίων), καθώς μέχρι σήμερα η έρευνα δεν έχει εστιάσει το ενδιαφέρον της προς τη συγκεκριμένη κατεύθυνση. Συνεπώς η εικόνα που έχουμε, μέχρι στιγμής, για την ανάπτυξη των δύο αυτών τεχνών – επαγγελμαμάτων κατά τους πρώτους αιώνες της Οθωμανικής περιόδου στη Βέροια είναι σε μεγάλο βαθμό θολή.

1 Οι ονομασίες των εργαστηρίων παρατίθενται για τεχνικούς λόγους με την επωνυμία των δύο βασικών γνωστών εκπροσώπων τους.

2 Πηνελόπη Φωτεινού, Η αγορά της Βέροιας. Συντεχνιακές καταγραφές 1699 – 1708, Ρέθυμνο 1999, 40 – 41 (ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία στο Πανεπιστήμιο Κρήτης).

Αντίθετα, οι πληροφορίες για την ανάπτυξη της τέχνης της αργυροχρυσοχοΐας και της βιβλιοδεσίας αρχίζουν να αποκτούν περισσότερο ξεκάθαρη μορφή κατά τον 18^ο αιώνα.³ Ήδη από το δεύτερο τέταρτο του 18^{ου} αιώνα δραστηριοποιείται στη Βέροια και στην ευρύτερη περιοχή της ένα ιδιαίτερα αξιόλογο εργαστήριο αργυροχρυσοχοΐας και βιβλιοδεσίας, με επικεφαλής τον εφημέριο της ενορίας Ακαταμαχήτου της Βέροιας Χατζή παπά – Παναγιώτη, υιό του Θεοδώρου, ο οποίος υπήρξε στα-

«Ο Νόμος»: χειρόγραφος κώδικας (1762 – 1785) του Χατζή παπά – Παναγιώτη, υιό του Θεοδώρου, ο οποίος υπήρξε στα-

χωτής – βιβλιοδέτης, κωδικογράφος, συγγραφέας θεολογικών κειμένων και ενθυμήσεων και αργυροχρυσοχόος. Πρόκειται για έγγαμο κληρικό της μητρόπολης Βεροίας,⁴ ο οποίος αποτελεί μία από τις σημαντικότερες προσωπικότητες της περιόδου στην περιοχή, όπως αποδεικνύεται από το πολυδιάστατο έργο του.

Στη συνέχεια του παρόντος δημοσιεύματος θα επιχειρήσουμε να παρουσιάσουμε ορισμένα ιστορικά στοιχεία που συνδέονται με το αναφερόμενο εργαστήρι του Χατζή παπά – Παναγιώτη, χωρίς να εισέλθουμε σε ζητήματα αξιολόγησης και ανάλυσης του έργου και των τεχνικών του.

Ο παπά Παναγιώτης, μας είναι γνωστός ήδη από το β' τέταρτο του 18^{ου} αιώνα (1744), χωρίς το προσωνύμιο «Χατζής», το οποίο προφανώς απέκτησε αργότερα με επίσκεψή του στους αγίους τόπους (terminus post quem 1762), μέσα από ενθυμήσεις σε χειρόγραφα και παλαιύτσα της ευρύτερης περιοχής.

Κατά το έτος 1744, αναλαμβάνει τη στάχωση και τη διακόσμηση παλαιτύπου ευαγγελίου του 1687, της ενορίας του Μεγάλου Σωτήρος,⁵ όπως πληροφορούμαστε από χειρόγραφο ενθύμηση

3 Ιδιαίτερα ανθηρό εμφανίζεται το επάγγελμα του χρυσοχόου στα τέλη της Οθωμανικής περιόδου (1879 – 1912), περίοδος κατά την οποία η ελληνική μόνο κοινότητα αριθμούσε περίπου 27 επαγγελματίες. Βλ. Δημητρίου Πυρινού, “Δημογραφικές όψεις της ελληνικής κοινότητας Βέροιας 1879 – 1912”, Εφημερίδα «Λαός» (1-2 Μαρτίου 2006).

4 Σε ενθύμηση ιδιόχειρου κώδικα του παπά – Παναγιώτη, του 1762 – 1785, που σήμερα φυλάσσεται στη μονή Τιμίου Προδρόμου (Σκήτη) Βέροιας, ο ίδιος μας πληροφορεί ότι δικαίωμα κατοχής του παραπάνω κώδικα είχε μόνο αυτός και τα παιδιά του, χωρίς ωστόσο να μας παρέχει περισσότερες πληροφορίες για την οικογενειακή του κατάσταση. Ευχαριστώ τον κ. Αντώνη Β. Γκαλίτσιο για την παραχώρηση φωτογραφιών του κώδικα, καθώς και τον Ηγούμε της μονής Τιμίου Προδρόμου Αρχιμ. Πορφύριο Μπατσαρά για τις σχετικές διευκολύνσεις.

5 Πρόκειται για τον βυζαντινό ναό της Αναστάσεως του Σωτήρος Χριστού

που σώζεται στο παραπάνω ευαγγέλιο,⁶ το οποίο σήμερα φυλάσσεται στη συλλογή παλαιτύπων της ενορίας των αγίων Αναργύρων της Βέροιας.⁷ Την ίδια περίοδο (μέσα 18^{ου} αιώνα), διακοσμεί ή εμπλουτίζει τη στάχωση δύο ακόμη ευαγγελίων, του ναού του Μεγάλου Σωτήρος (Χριστού)⁸ και της αγίας Βαρβάρας,⁹ τα οποία σήμερα φυλάσσονται στο Βλαχογιάννειο Μουσείο Νεότερης Ιστορίας και Τέχνης της Βέροιας.¹⁰

Στις 11 Ιανουαρίου 1762, υπογράφει, ως «παπά – Παναγιώτης», σε ενθύμηση σε ιδιόχειρο χειρόγραφο κώδικά του, τον οποίο τιτλοφορεί «Ο Νόμος». Ο κώδικας, μεταξύ άλλων, περιέχει απαντήσεις σε νομοκανονικά και πνευματικά ζητήματα της εποχής.¹¹ Σήμερα, φυλάσσεται στη βιβλιοθήκη της μονής Τιμίου Προδρόμου (Σκήτης) Βεροίας.

Ο Χατζή παπά – Παναγιώτης υπογράφει, ως σταχωτής, και σε ενθύμηση του 1770,¹² στον χειρόγραφο κώδικα Κ.Β.2 (αρ. εισ. 2042) της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Βέροιας,¹³ ο

Ενθυμήσεις του Χατζή παπά - Παναγιώτου στον κώδικα Κ.Β.2β της μονής Παναγίας Δοβρά (Δ. Κ. Βιβλιοθήκη Βέροιας)

Αργυρή επένδυση Ευαγγελίου από το εργαστήριο του Χατζή παπά – Παναγιώτου (1744) (Π. Ν. Αγ. Αναργύρων Βέροιας)

οποίος προέρχεται από το μοναστήρι της Παναγίας Δοβρά.¹⁴

Ο Χατζή παπά – Παναγιώτης εμφανίζεται ως σταχωτής – βιβλιοδέτης και σε δύο ακόμη ενθυμήσεις, οι οποίες σώζονται σε χειρόγραφο κώδικα του 1773 με την ακολουθία του ιερομάρτυρα αγίου Μοδέστου, που σήμερα φυλάσσεται στην ενορία του χωριού Νησί και αποτελεί ένα από σωζόμενα κειμήλια της μονής των αγίων

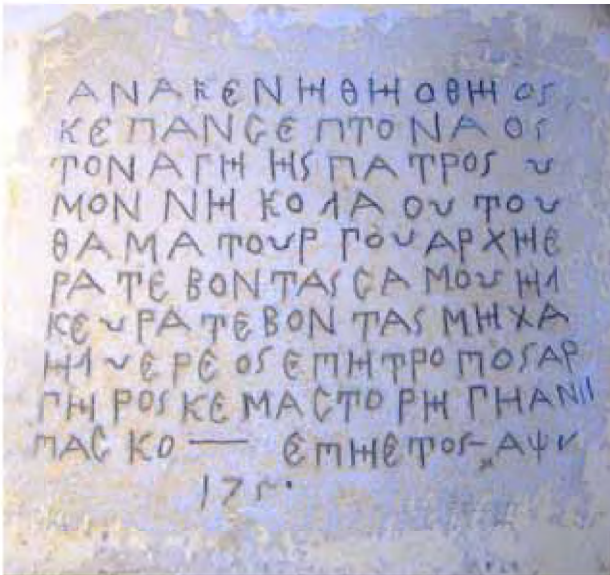
Αναργύρων Νησιού.¹⁵ Από τις παραπάνω ενθυμήσεις, πληροφορούμαστε ότι ο κωδικογράφος ιερομόναχος Δαμιανός, από τη μονή του αγίου Διονυσίου Ολύμπου, έγγραψε το 1773 την ακολουθία του αγίου Μοδέστου, η οποία ανήκε αρχικά στο χωριό Ρέσιανη (σημερινό Βρυσάκι), το οποίο βρίσκεται σε μικρή απόσταση από το Νησί.¹⁶ Η στάχωση του κώδικα πραγματοποιήθηκε από τον Χατζή παπά – Παναγιώτη, λίγους μήνες μετά από την αποπεράτωση της γραφής της ακολουθίας του αγίου Μοδέστου, στις 12 Σεπτεμβρίου του 1773.

(γνωστού σήμερα ως «Εκκλησία του Χριστού», στην οδό Κοντογεωργάκη).

- 6 Αθανάσιος Γ. Βουδούρης, "Οι «κατάρες» των διαθηκών, των επιγραφών και των ενθυμήσεων παλαιτύπων βιβλίων της επαρχίας Βέροιας, κατά την περίοδο της Οθωμανοκρατίας", Πολιτιστικά Δρώμενα 43 (Μάρτιος – Μάιος 2007) 25. (Όπου παρατίθεται το κείμενο και φωτογραφία της χειρόγραφης ενθύμησης του 1744, του παπά – Παναγιώτη).
- 7 Αγ. Καταγραφής Βουδούρη – Λιούλια – Ξυνάδα: ΒΕΡ – 03 – 027.
- 8 Η διακόσμηση του ευαγγελίου, όπως πληροφορούμαστε από ενθύμηση της παλαιτύπου, αποτελεί δέηση της «δούλης του Θεού Πάλκως», η οποία συνδράμει, επίσης, στη διακόσμηση ευαγγελίου του ίδιου ναού, που φυλάσσεται στους αγίους Αναργύρους Βέροιας, καθώς και στην αγιογράφιση των τοιχογραφιών στην εξωτερική όψη του βόρειου τοίχου του ναού της Αναστάσεως του Σωτήρος Χριστού (1727).
- 9 Σε επιγραφή (εγχάρακτη ενθύμηση), στο εξώφυλλο της στάχωσης του ευαγγελίου, αναγράφονται τα εξής: «† ΤΟ ΑΡΟΝ ΕΥ/ΑΝΓΓΕΛΙΟΝ / ΥΠΙΑΡΧΙ ΤΗΣ ΑΓΓΙΑΣ ΒΑΡΒΑΡΑΣ / ΣΗΝΔΡΟΜΗΣ ΔΙ/ΜΗΤΡΙΟΥ ΙΕΡΕΥΣ».
- 10 Λεπτομερέστερη εξέταση των παραπάνω παλαιτύπων, τα οποία εκτίθενται σε προθήκες στο Βλαχογιάννειο μουσείο, δεν έγινε μέχρι στιγμής εφικτή. Η χρονολόγηση των παραπάνω ευαγγελίων, σύμφωνα με πληροφοριακή επιγραφή του μουσείου, τοποθετείται στις αρχές του 17ου αιώνα. Δεν αποκλείεται να πρόκειται για χρονολόγησή τους με βάση τον χρόνο έκδοσης των παλαιτύπων, καθώς, όπως μπορούμε εκ πρώτης όψεως να συμπεράνουμε, η στάχωσή τους περιέχει πολλά μεταγενέστερα στοιχεία. Μελλοντική εξέτασή τους θα προσφέρει περισσότερες πληροφορίες για το εργαστήριο του Χατζή παπά – Παναγιώτη, ενδεχομένως και για άλλα σχετικά ζητήματα.
- 11 Ο κώδικας έχει γραφτεί κατά το β' μισό του 18ου αιώνα (1762 – 1785), περίοδος που χαρακτηρίζεται από γενικότερη τάση για επαναπροσέγγιση της νομοκανονικής παράδοσης της ορθόδοξης εκκλησίας. Συστηματική μελέτη του περιεχομένου του, θα μπορούσε να συμβάλει στην έρευνα του αντίκτυπου και των επιρροών της παραπάνω τάσης και στην επαρχία της Βέροιας, ζήτημα για το οποίο ευελπιστούμε, μελλοντικά, να παρουσιάσουμε νεότερα στοιχεία.
- 12 Βλ. Παντελεήμων Καλπακίδης (Μητροπολίτης Βεροίας), Το μοναστήρι της Παναγίας Δοβρά, ιστορία και θαύματα, Βέροια 2002, 25.
- 13 Ο Δ. Παπάζης, μεταγράφει το όνομα του Χατζή παπά – Παναγιώτη ως «Χατζή Σάββας Παναγιώτης», θεωρώντας τον ως πιθανό μοναχό – αδελφό της μονής Δοβρά, υπόθεση η οποία, με βάση τα νέα στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας, αναιρείται. Βλ. Δημήτριος Αγγ. Παπάζης, Η ιερά μονή Παναγίας Κουκουμητριώτισσας η επονομαζόμενη Δοβρά. Συμβολή στην

ιστορία της μέχρι την απελευθέρωση του 1912, Βέροια 1999, 35.

- 14 Βλ. Λίνος Πολίτης, "Συνοπτική αναγραφή χειρογράφων ελληνικών συλλογών", Παράρτημα Ελληνικών 25 (1976) 37. Από τον κώδικα (κατάστιχο) σώζονται μόνο τα εξώφυλλα της στάχωσης. Εσωτερικά της ξύλινης δεσμοδέτης πινακίδας του εξωφύλλου, σώζεται επικολλημένο φύλλο στο οποίο αναγράφονται ενθυμήσεις των ετών 1770 και 1807. Οι ενθυμήσεις του 1770 (10 Οκτωβρίου 1770) γράφτηκαν από τον σταχωτή Χατζή παπά – Παναγιώτη και μας παρέχουν πληροφορίες για πρόσωπα και γεγονότα που συνδέονται με τη μονή της Παναγίας Δοβρά (Ντοβρά), τη δράση και τον θάνατο του «Αγαρηνού» Τιλιπάλα (Δελή Πάλα;) στην ευρύτερη περιοχή, καθώς και για τη στάχωση του κώδικα. Στο τέλος του σημειώματος, ο Χατζή παπά – Παναγιώτης υπογράφει ως εξής: «διά χειρός μου του άμαρτουλού χατζή παπά παναγιώτου ιερέως ειού θεοδώρου / και δια έξοδον έχη ακόλαις – φίλα – 1-6 κάμνον 36 / έτι τζηρήσι και το τσιγέλη(;) --- 9 / και δια τον κόπον 15 / 60». Η ενθύμηση του 1807 (15 Φεβρουαρίου 1807), ο συντάκτης της οποίας παραμένει άγνωστος, αναφέρεται στην επίσκεψη κάποιων απεσταλμένων του Αλή – Πασά των Ιωαννίνων, στη Βέροια, τη Νάουσα και τα Βοδενά.
- 15 Η πρώτη από τις ενθυμήσεις, η οποία είναι γραμμένη στο τέλος της ακολουθίας, αναφέρει τα εξής (χωρίς ορθογραφικές διορθώσεις): «ελιφε τέλος ή παρούσα ακολουθία του αγίου / ιερομάρτυρος μοδέστου, επί έτους, εις τούς / 1773 κατά μήναν, ιούλιον, εις τας 16 διά / χειρός καμου του άμαθους, και εϋταλους των ι/ερομονάχων, δαμιανού, του κε όλυμπιάτου:- / γεοργίου συναήτου», ενώ η δεύτερη, η οποία γράφτηκε λίγους μήνες αργότερα, σε λευκή σελίδα του κώδικα, (χωρίς ορθογραφικές διορθώσεις): «Τω παρόν μου ή φιλάδα είναι έν χωρίον λεγόμενον / ρέσιανην και έγράφικεν διά χειρός έν Ιερομονάχου / δαμιανού / από τήν μονήν του αγίου διονυσίου τουλήμπου / και εστάχθεν διά χειρός μου του άμαρτου / χατζή παπά παναγιώτου Ιερέως από ενορίαν / τής άκαταμαχήτου :- 1773 / σεπτεβρίου – 12 / και δια έξοδον τής φιλάδας / μισίνι --- 30 / πινακάδης -- 12 / τζηρήσι --- 4 / 46 / και διά τόν κόπον μου 15 / αυτί η φιλάδα 61».
- 16 Η ακολουθία γράφτηκε από τον κωδικογράφο ιερομόναχο Δαμιανό, πιθανότατα κατά παραγγελία των κατοίκων του χωριού Ρέσιανη (Βρυσάκι) και όχι κατά παραγγελία του σταχωτή Χατζή παπά – Παναγιώτη, ο οποίος, μάλιστα, θεωρούμε ότι δεν υπήρξε ποτέ κάτοχος του παραπάνω χειρογράφου, όπως εσφαλμένα υποστηρίζει ο Δ. Πανατζόπουλος (βλ. Δημήτριος Πανατζόπουλος, Η ιστορία του χωριού Νησιού και της μονής των αγίων Αναργύρων, Νησί 1995, 46).

Επιγραφή στην οποία αναφέρεται το οικοδομικό εργαστήριο του «Γιάννη Πάσκο»
(Ι. Ν. Αγ. Νικολάου Λοζίτσι - Τριποτάμος)

Ο Ι. Ν. Αγ. Νικολάου στο Λοζίτσι στη σημερινή του μορφή

Β'. Το οικοδομικό εργαστήριο του «Γιάννη Πάσκο»

Στα μέσα του 18^{ου} αιώνα δραστηριοποιείται στην επαρχία της Βεροίας ένα σημαντικό οικοδομικό εργαστήριο, το οποίο αναλαμβάνει ανεγέρσεις, ανακαινίσεις και αποκαταστάσεις κτιρίων στη γύρω περιοχή.

Οι πρώτες σαφείς πληροφορίες για τη δράση του συγκεκριμένου εργαστηρίου προέρχονται από επιγραφή ανακαίνισης του μεταβυζαντινού ναού του αγίου Νικολάου στο κατεστραμμένο χωριό Λοζίτσι (σημερινή περιοχή Τριποτάμου). Πρόκειται για εργαστήριο «μαστόρων» το οποίο την περίοδο της αρχιερατείας του μητροπολίτη Βεροίας Σαμουήλ (1746 - 1763) αναλαμβάνει την ανακαίνιση του μεταβυζαντινού ναού του αγίου Νικολάου, όπως μας πληροφορεί μαρμαρίνη επιγραφή εντοιχισμένη στο υπέρθυρο της νότιας εισόδου του ναού, στην οποία αναφέρονται τα εξής: «ΑΝΑΚΕΝΗΘΗ Ο ΘΗΟΣ / ΚΕ ΠΑΝΣΕΠΤΟ ΝΑΟΣ / ΤΟΝ ΑΓΗΝΗΣ ΠΑΤΡΟΣ Υ/ΜΟΝ ΝΗΚΟΛΑΟΥ ΤΟΥ / ΘΑΜΑΤΟΥΡΓΟΥ ΑΡΧΗΕ/ΡΑΤΕΒΟΝΤΑΣ ΣΑΜΟΥΗΛ / Κ ΥΕΡΑΤΕΒΟΝΤΑΣ ΜΗΧΑ/ ΗΛ ΥΕΡΕΟΣ ΕΠΗΤΡΟΠΟΣ ΑΡ/ΓΗΡΟΣ ΚΕ ΜΑΣΤΟΡΗ ΓΗΑΝΗ / ΠΑΣΚΟ - ΕΠΗ ΕΤΟΣ - Χ Α Ψν / 1750».

Η συγκεκριμένη επιγραφή μας πληροφορεί για την ύπαρξη και δραστηριοποίηση στην περιοχή ενός οικοδομικού εργαστηρίου (εργαστηρίου μαστόρων), διασώζοντας παράλληλα το όνομα του μάστορα Γιάννη Πάσκο, πιθανότατα πρωτομάστορα του εργαστηρίου κατά τη συγκεκριμένη περίοδο.

Πέντε χρόνια νωρίτερα (1745), την περίοδο που μητροπολίτης Βεροίας ήταν ο Ιωακείμ Α', μάστορες οι οποίοι πιθανότατα συνδέονται με το ίδιο εργαστήριο αναλαμβάνουν την ανακαίνιση δύο ακόμη ναών του Ανατολικού Βερμίου, του ναού της Παναγίας του Μελισσιού(;) στην περιοχή μεταξύ Κωστοχωρίου και μονής Παναγίας Δοβρά και του ναού των αγίων Αποστόλων Πέ-

Δερμάτινη στάχωση Ευαγγελίου από το εργαστήριο του Χατζή παπά - Παναγιώτου (1744) - (Ι. Ν. Αγ. Αναργύρων Βέροιας)

τρον και Παύλου Κωστοχωρίου.

Η προσπάθεια ταύτισης του εργαστηρίου του «Γιάννη Πάσκο» με τους δύο παραπάνω ναούς βασίζεται στις σωζόμενες επιγραφές που βρίσκονται εντοιχισμένες στους νεότερους ναούς Μεταμορφώσεως του Σωτήρος (Αη - Σωτήρα) στη θέση της παλαιάς μονής Παναγίας του Μελισσιού(;) και του κεντρικού ενοριακού ναού των αγίων Αποστόλων Πέτρον και Παύλου Κωστοχωρίου,¹⁸ καθώς δε σώζεται σήμερα κανένα αρχιτεκτονικό στοιχείο των παλαιών ναών που θα μας έδινε τη δυνατότητα για περαιτέρω εκτιμήσεις. Εξετάζοντας γραφολογικά και φιλολογικά τις παραπάνω επιγραφές εικάζουμε ότι πιθανότατα έχουν γραφεί, κατά το έτος 1745, από χαράκτη ή χαράκτες (ιδιαίτερα χαμηλού μορφωτικού επιπέδου) του ίδιου εργαστηρίου, ίσως μελών του εργαστηρίου του «Γιάννη Πάσκο».

Επίλογος

Συνοψίζοντας τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω θα μπορούσαμε να καταλήξουμε στα εξής βασικά συμπεράσματα: Η Βέροια και η περιοχή της ήδη από τα πρώιμα χρόνια του 18^{ου} αιώνα αρχίζει να παρουσιάζει εκπληκτικά βήματα ανάπτυξης και πνευματικής άνθισης, γεγονός που αποτυπώνεται στην οικοδομική, καλλιτεχνική και πνευματική δραστηριότητα των κατοίκων της. Η ανάπτυξη των τεχνών και η προσπάθεια για στροφή προς περισσότερο εκλεπτυσμένες συνθήκες διαβίωσης αντικατοπτρίζουν με ηχηρό τρόπο τη μετάβαση από τη «σκοτεινή εποχή» των πρώτων Οθωμανικών χρόνων σε μια νέα εποχή προόδου και δημιουργίας.

18 Την επιγραφή δημοσιεύει για πρώτη φορά ο Σταμάτης Κωνσταντουδής, με το ψευδώνυμο Κ. Χατζητιμοθεάδης. Βλ. Κωνσταντίνου Χατζητιμοθεάδη, "Ψηφίδες της ιστορίας μας", Εφημερίδα «Οι Καιροί» (20 Μαΐου 1994) 1 - 2. Στο παρόν σημείωμα η επιγραφή αναδημοσιεύεται με ορισμένες μεταγραφικές τροποποιήσεις: «† ΑΝΑΚΗΝΗΘΗ Ο ΘΗΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΝΑΟΣ / ΤΟΝ ΑΓΗΟΝ ΕΝΔΟΞΟΝ ΚΑΙ ΠΑΝΕΦΗΜΟΝ ΑΠΟ/ΣΤΟΛΟΝ ΠΡΟΤΟΥΚΟΡΗΦΕΟΥ ΠΕΤΡΟ ΚΑΙ ΠΑΒΛΟ / ΑΡΧΗΝΕΡΑΤΕΒΟΝΤΑΣ ΗΟΑΚΗΜ ΚΑΙ ΕΦΗΜΕΡΕ/ΒΟΝΤΑΣ ΑΔΑΜΗ ΥΕΡΕΟΣ ΚΑΙ ΚΟΣΤΑ ΥΕΡΕΟΣ Ε/ΠΗΤΡΟΠΟΥ ΓΗΟΡΓΗΟΥ ΚΑΙ ΣΗΝΔΡΟΜΗΤΗΣ ΕΚΛΗ/ΧΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΑΙ ΓΗΟΡΓΑΚΗΣ ΚΑΙ ΘΟΜΑΣ / ΕΤΟΣ ΑΨΜΕ ΜΗΝΗΟΥ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ - ΚΒ / ΧΟΡΗΟΝ ΚΟΣΤΟΧΟΡΗ - ». Στην εντοιχισμένη μαρμαρίνη πλάκα της επιγραφής του 1745 υπάρχει και η εξής μεταγενέστερη προσθήκη: «ΕΓΚΑΤΕΣΤΑΘΗΜΕΝ ΟΙ ΩΔΕ ΕΚ ΠΟΝΤΟΥ / ΤΟ 1925».

17 Βλ. σχετικά Αθανάσιος Γ. Βουδούρης, "Πληροφορίες για μοναστικά συγκροτήματα στο Βέρμιο κατά την περίοδο της Οθωμανοκρατίας" Πολιτιστικά Δρώμενα 53 (Σεπτέμβριος - Νοέμβριος 2009) 48 - 51 (όπου παρατίθεται και παλαιότερη βιβλιογραφία).

ΤΣΙΦΛΙΚΙΑ ΣΤΟΝ ΚΑΖΑ ΒΕΡΟΙΑΣ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ ΚΑΙ ΤΩΝ ΓΙΩΝ ΤΟΥ ΣΤΑ 1820

Του Αργυρίου Κωστόπουλου

Ερευνητή

Το Σαράι του Αλή Πασά στο Ιτς Καλέ πριν τον βομβαρδισμό και την καταστροφή του

Ο Αλή Πασάς ο Τεπελενλής κατόρθωσε, αφού ανέβηκε την διοικητική ιεραρχία της οθωμανικής αυτοκρατορίας, να εξασφαλίσει το πασαλίκι των Ιωαννίνων για τον εαυτό του, ενώ τους γιους του φρόντισε να τους τοποθετήσει σε διάφορες διοικητικές θέσεις.

Έτσι, λοιπόν, ο Μουχτάρ Πασάς ήταν διοικητής της Ναυπάκτου και της Αυλώνας, ο Βελή πασάς ήταν επικεφαλής της εποπτείας των φρουρών των Δερβενιών και διοικητής του σαντζακίου του Δέλβινου, των Τρικάλων και του Μοριά και ο Σελί πασάς ήταν διοικητής του σαντζακίου της Ναυπάκτου και της Αυλώνας.

Από το 1812 μέχρι το 1820 όλοι τους είχαν απόλυτη πολιτική και στρατιωτική εξουσία και τεράστια οικονομική δύναμη. Το μέγεθος της κινητής και ακίνητης περιουσίας, που απέκτησε ο Αλή Πασάς κατά τη διάρκεια της διοίκησής του, απαρτιζόταν από τσιφλίκια, χάνια, καταστήματα, ιδιοποίηση περιουσίας λόγω χρέους, εισοδήματα από τη μίσθωση των τσιφλικιών, πολύτιμους λίθους, χρήματα μετρητά, χρέη πιστωτών, πλοία κ.α. Όλα αυτά τα απέκτησαν χρησιμοποιώντας αυτός και οι γιοι του κάθε θεμιτό και αθέμιτο μέσο, μετατρέποντας το τιμαριωτικό διοικητικό σύστημα της υπαίθρου σε τσιφλίκια.

Παρακάτω αναφέρονται ενδεικτικά κάποιιοι τρόποι, που χρησιμοποιήθηκαν, για την απόκτηση της απόλυτης οικονομικής κηδεμονίας της υπαίθρου και των πόλεων:

Άσκηση πίεσης, υποχρεωτικές απαλλοτριώσεις, διευκολύνσεις - RUSFET (δηλαδή ρουσφέτια), που γίνονταν στους κατοίκους έναντι αμοιβής, π.χ. καταβολή χρημάτων, εικονικές αγοραπωλησίες, μεταβίβαση περιουσίας κ.τ.λ. Μέσα, λοιπόν, από μεθόδους πίεσης και εκφοβισμού πολλά χωριά ραγιάδων (ανεξάρτητοι μικροκαλλιεργητές) υποχρεώθηκαν να μετατραπούν σε τσιφλίκια στον καζά της Βέροιας, εξασφαλίζοντας έτσι μία βασική πηγή εσόδων.

Ο Αλή πασάς λόγω της πολιτικής, στρατιωτικής και οικονομικής δύναμης που διέθετε, προσπάθησε μέσα από διάφορες ενέργειες να ανεξαρτητοποιηθεί από την Πύλη. Ο Σουλτάνος, όμως, Μουράτ Β' ήταν αποφασισμένος να καταπνίξει την ανταρσία και να αποκαταστήσει τη διοικητική ομοιογένεια της αυτοκρατορίας. Έτσι, αναπόφευκτα ήλθε η ρήξη.

Μετά το θάνατο του Αλή Πασά το σύνολο της κινητής και ακίνητης περιουσίας αυτού και των τριών παιδιών του δημεύτηκε από την κεντρική διοίκηση. Αποφασίστηκε μέρος της ακίνητης περιουσίας, όπως χάνια και καταστήματα, να πουληθούν από τους επιτρόπους, που διόρισε η Πύλη, μέσω δημοσίου πλειστηριασμού και τα έσοδα να αποσταλούν στο αυτοκρατορικό νομισματοκοπείο, τα δε τσιφλίκια να αναδιοργανωθούν μέσα από τη χρηστή διοίκηση ενός επιτρόπου (διαχειριστή), κρατικού υπαλλήλου, ο οποίος θα έφερε τον τίτλο «επόπτης των αυτοκρατορικών τσιφλικιών». Η κινητή περιουσία θα περισυλλεγόταν και θα αποστελλόταν και αυτή στο αυτοκρατορικό νομισματοκοπείο.

Στην κατοχή του Αλή Πασά και των γιων του υπήρχαν 900 τσιφλίκια, που το ετήσιο εισόδημά τους υπολογιζόταν γύρω στα 2.000.000 γρόσια. Από αυτά, στον Καζά της Βέροιας¹, ο οποίος υπαγόταν στο σαντζάκι της Θεσσαλονίκης, ανήκαν 22 τσιφλίκια (τα 2 υπάγονταν στον καζά των Γεννητισίων) και ο γιος του Βελή πασάς κατείχε 5 τσιφλίκια.

Έχουν καταγραφεί από τους εντεταλμένους της πύλης τα παρακάτω τσιφλίκια².

ΤΣΙΦΛΙΚΙΑ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΗΜΑΘΙΑΣ

1) **Τσιφλίκι του Τριπόταμο (Τριπόταμος επαρχίας Ημαθίας).** Το χωριό ήταν αρχικά χωριό ραγιάδων, οι οποίοι διασκορπίστηκαν πριν από σαράντα και πάνω χρόνια. Πέντε άτομα μεταφέρθηκαν στην πόλη της Βέροιας και στον καθένα από αυτούς αντιστοιχούσε, όσον αφορά στην καταβολή των επαρχιακών φόρων, το ποσό των έξι γροσιών, το οποίο δεσμεύτηκαν να καταβάλλουν στον Αλή πασά κατ' αποκοπή. Οι γαίες του χωριού αυτού κάποιες φορές μισθώνονταν για καλλιέργεια.

2) **Τσιφλίκι της Ουζουντζά Οβά (Ξηρολείβαδο επαρχίας Ημαθίας).** Το χωριό ήταν αρχικά χωριό ραγιάδων. Οι κάτοικοι των χωριών για ορισμένους λόγους διασκορπίστηκαν και 15 ποσά ραγιάδων (αριθμός ραγιάδων, ο οποίος αντιστοιχεί σε 15 φορολογικές ενότητες) μεταφέρθηκαν στο εσωτερικό της πόλης της Βέροιας. Αυτοί, προκειμένου να μην καταβάλλουν το μερίδιό τους, όσον αφορά στους φόρους, τους οποίους καταβάλλει η πόλη, ανέλαβαν να αποδίδουν κάθε χρόνο κατ' αποκοπή το ποσό των 2.250 γροσιών στον Αλή Πασά και ο τελευταίος ιδιοποιήθηκε το τσιφλίκι (μετέτρεψε το χωριό σε τσιφλίκι) και το έδωσε στο γιο του Σαλί.

3) **Χωριό Ντολάν (Δόλιανη σημ. Κουμαριά επαρχίας Ημαθίας).**

4) **Τσιφλίκι Τόπιλαν (Τόπλιανη σημ. Γεωργιανοί επαρχίας Ημαθίας).** Το προαναφερθέν χωριό βρίσκεται σε λοφώδη και βραχώδη περιοχή. Επειδή η παραγωγή του είναι αυτή, οι ραγιάδες καταβάλλουν κατ' αποκοπή για τους επαρχιακούς φόρους, ως αντίτιμο του φόρου παραγωγής, το ποσό των 266 γροσιών. Γιαριτζήδες. Τσιφτ 8

5) **Τσιφλίκι του Χρουπάν (Χοροπάνι, σημ. Στενήμαχος Ημαθίας) (είναι ανεξάρτητο).**

1 Ο Καζάς της Βέροιας περιελάμβανε τη Βέροια, σαν έδρα, χωριά του Βερμίου, χωριά του Ρουμλουκιού, και το μεγαλύτερο μέρος των Πιερίων.

2 Στην παρούσα εργασία, η περιγραφή των τσιφλικιών θα γίνει με βάση τα σημερινά διοικητικά όρια των νομών Ημαθίας και Πιερίας.

Σουγκ (αδιευκρίνιστη έννοια)	Τσιφτ	10
Γιαριτζήδες	Τσιφτ	6
Αϊλακτοήδες	Χανέ	2
Χειμαδιό		1

6) Τσιφλίκι του Τροκοχτό (πιθανόν Τουρκοκόρι, Τουρκοχώρι, σημερινή Πατρίδα επαρχίας Ημαθίας). Συνδέεται με τους υπόλοιπους.

Γιαριτζήδες	Τσιφτ	4
Αϊλακτοήδες	Χανέ	2
Χειμαδιό		1

7) Τσιφλίκι του Σεχασεχνί (πιθανόν Ξεχασμένη Ημαθίας). Είναι ανεξάρτητο. Το τσιφλίκι μαζί με το τσιφλίκι του Μποζαντί (ποζαρίτες) ανήκαν στην ανήλικη κόρη του Μολά Αχμέτ, Λεμπιπέ. Τη γνωστή (;) ημερομηνία ο θετός πατέρας της προαναφερθείσας Χατζί Σαμέ, τα μεταβίβασε χωρίς την έγκρισή της στον Αλή πασά έναντι 30.000 γροσιών. Αν και (τα τσιφλίκια αυτά) είχαν αρπαγεί, από εκείνη την περίοδο και εξής, η προαναφερθείσα κάνει έκκληση παραχώρησης (φιλανθρωπίας) επικαλούμενη το μικρό αριθμό τους.

Γιαριτζήδες	Τσιφτ	24
Αϊλακτοήδες	Χανέ	16
Άγρια άλογα		Κομμάτια 6
Αγελάδες και δαμάλια - Μοσχάρια		Κομμάτια 26

8) Τσιφλίκι του Μποζαντί (Ποζαρίτες σημ. Κεφαλοχώρι επαρχίας Ημαθίας). Είναι ανεξάρτητο.

Γιαριτζήδες	Τσιφτ	16
Αϊλακτοήδες	Χανέ	11
	χανέ	1

9) Τσιφλίκι του Οσταρί (Ισταυρί, Σταυρός επαρχίας Ημαθίας). Είναι ανεξάρτητο.

Γιαριτζήδες	Τσιφτ	39
Αϊλακτοήδες	χανέ	11
	χειμαδιό	1

ΑΠΟ ΤΑ ΤΣΙΦΛΙΚΙΑ ΤΟΥ ΒΕΛΙΓΙΟΥΝΤΙΝ ΠΑΣΑ ΣΤΟΝ ΚΑΖΑ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ (ΕΠΑΡΧΙΑ ΗΜΑΘΙΑΣ)

1) Τσιφλίκι του Μενούκ (ίσως Μελίκη επαρχίας Ημαθίας). Είναι ανεξάρτητο.

Γιαριτζήδες	Τσιφτ	57
Αϊλακτοήδες	Χανέ	33
Χάνι		1

ΑΠΟ ΤΑ ΤΣΙΦΛΙΚΙΑ ΤΟΥ ΒΕΛΗ ΠΑΣΑ ΣΤΟΝ ΚΑΖΑ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ (ΕΠΑΡΧΙΑ ΗΜΑΘΙΑΣ)

1) Τσιφλίκι του Αλαπόρ (Αλάμπορο, υπάρχει οικισμός μικρό Αλάμπορο σημ. Κυδωνιά και μεγάλο Αλάμπορο σημ. Πρασινάδα επαρχίας Ημαθίας). Το προαναφερθέν τσιφλίκι ήταν χωρισμένο σε τέσσερα μερίδια. Το πρώτο ανήκε στον Μαχμούτ αφέντη και τα υπόλοιπα τρία (το πρώτο) στον Χατζ Οσμάν και στη γυναίκα του γιου του Οσμάν, (το δεύτερο) στον Μπεζιζιντζαντέ Ντερβίς Αλί και (το τρίτο) στην κόρη του Ισμαήλ, Ρουκιγιέ Χατούν. Οι παραπάνω έδωσαν πληροφορία ότι το τσιφλίκι το κατέλαβε με τη βία ο Βελή Πασάς.

ΑΠΟ ΤΑ ΤΣΙΦΛΙΚΙΑ ΤΟΥ ΟΜΜΕΡ ΜΠΕΗ ΣΤΟΝ ΚΑΖΑ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ (ΕΠΑΡΧΙΑ ΗΜΑΘΙΑΣ)

1) Τσιφλίκι του Πονταντόμ (πιθανότατα Πρόδρομος επαρχίας Ημαθίας). Υπάρχουν επίσης μερίδια των άλλων.

Σουγκ (αδιευκρίνιστη έννοια)	Τσιφτ	3
Γιαριτζήδες	Τσιφτ	12
Αϊλακτοήδες	Χανέ	6

2) Τσιφλίκι του Κούτας (ίσως Κούτλες σημ. Βεργίνα Επαρχίας Ημαθίας). Είναι ανεξάρτητο.

Γιαριτζήδες	Τσιφτ.	9
Αϊλακτοήδες	Χανέ	7
Χειμαδιό		1
Πύργος		1

3) Τσιφλίκι του Ινέ Κασρί (Νεόκαστρο επαρχίας Ημαθίας). Είναι ανεξάρτητο.

Σουγκ	Τσιφτ	2
Γιαριτζήδες	Τσιφτ	2
Αϊλακτοήδες	Χανέ	4
Πύργος		1

Ο προαναφερθείς πύργος περιβαλλόταν από ένα τετράπλευρο ισχυρό τείχος, σε κάθε γωνία του οποίου υπήρχε από ένας μικρός πυργίσκος. Αν και ο πρώτος πύργος διατηρήθηκε, το τείχος και οι τέσσερις μικρότεροι πυργίσκοι κρίθηκε απαραίτητο να κατεδαφιστούν.

ΑΠΟ ΤΑ ΤΣΙΦΛΙΚΙΑ ΤΟΥ ΟΜΕΡ ΜΠΕΗ ΣΤΟΝ ΚΑΖΑ ΒΕΡΟΙΑΣ (ΕΠΑΡΧΙΑ ΠΙΕΡΙΑΣ)

1) Τσιφλίκι του Βέλτσεστε (Βούλτσιστα, σημ. Λιβάδι Πιερίας). Είναι ανεξάρτητο.

Σουγκ	Τσιφτ	3
Γιαριτζήδες	Τσιφτ	15
Αϊλακτοήδες	Χανέ	4
Αμπέλι	Ντονούμ	3
Πύργος		1 (ο πύργος αυτός κρίθηκε κατάλληλο να κατεδαφιστεί)

ΤΣΙΦΛΙΚΙΑ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΠΙΕΡΙΑΣ

ΤΑ ΤΣΙΦΛΙΚΙΑ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ ΣΤΟΝ ΚΑΖΑ ΒΕΡΟΙΑΣ (ΕΠΑΡΧΙΑ ΠΙΕΡΙΑΣ)

1) Τσιφλίκι του Λοντζοκόζ (Λόντζιανο- Παλιάμπελα Κολινδρού Πιερίας). Είναι ανεξάρτητο τσιφλίκι.

Γιαριτζήδες	Τσιφτ	12 (ζευγάρια)
Αϊλακτοήδες	Χανέ	6 (νοικοκυριά)
Χειμαδιό		1

2) Τσιφλίκι του Λεμπάνοβι (Λιμπάνοβα - Λιμπάνοβο, σημ. Αιγίνιο Πιερίας). Συνδέεται και με τα υπόλοιπα πρόσωπα (τους υπόλοιπους κατοίκους του χωριού/ βρίσκεται μέσα στο χωριό(:))

Γιαριτζήδες	Τσιφτ	4
Νεροβούβαλα		4

3) Τσιφλίκι του Καρατζά (ίσως Καρίτσα Πιερίας). Είναι ανεξάρτητο.

Γιαριτζήδες	Τσιφτ	16
Αϊλακτοήδες	Χανέ	5
Χανέ		1

4) Τσιφλίκι του Τσίτροζ (Κίτρος Πιερίας). Υπάρχουν και άλλα πρόσωπα[;].

Γιαριτζήδες	Τσιφτ	9
Αϊλακτοήδες	Χανέ	3
Χειμαδιό		1

5) **Τσιφλίκι του Κορτούζ (Κορονός -Κορινός Πιερίας).** Μισό μερίδιο ανήκει στο Σαλίχ Μπέη.

Γιαριτζήδες	Τσιφτ	10
Αϊλακτοήδες	Χανέ	2
Χανέ		1

6) **Τσιφλίκι του Βιρομρί (Βρωμερή σημ. Καλλιθέα Πιερίας).** Είναι ανεξάρτητο.

Γιαριτζήδες	Τσιφτ	28
Αϊλακτοήδες	Χανέ	8
Χειμαδιό		1

7) **Τσιφλίκι του Κεραμέτ (Κεραμίδι Πιερίας).** Ήταν τμήμα του καζά του βιλαετιού.

Γιαριτζήδες	Τσιφτ	32
-------------	-------	----

8) **Τσιφλίκι του Νταντέν.** Είναι ανεξάρτητο.

Γιαριτζήδες	Τσιφτ	9
Αϊλακτοήδες	Χανέ	4

9) **Τσιφλίκι του Κουστάνιγιε (Καστανιά Πιερίας).** Είναι ανεξάρτητο.

Γιαριτζήδες	Τσιφτ	6
Αϊλακτοήδες	Χανέ	2

10) **Τσιφλίκι του Λεφτεχόρ (ίσως Λεπτοκαρνά ή Ελευθεροχώρι Πιερίας).** Το προαναφερθέν τσιφλίκι ήταν χωριό ραγιαδών και υπάγεται στον καζά της Θεσσαλονίκης. Πριν από περισσότερα από είκοσι χρόνια ο Χουσεΐν Αγά και ο αδελφός του Μεχμέτ Αγά, κάλυψαν με το ποσό των είκοσι χιλιάδων γροσίων τα χρέη των προαναφερθέντων αγροτών, ενώ συμφωνήθηκε ότι μέχρι την πλήρη εξόφληση του χρέους οι προαναφερθέντες αγρότες θα καταβάλλουν στους προηγούμενους το μισό της παραγωγής τους. Οι προαναφερθέντες Χουσεΐν και Μεχμέτ Αγά λάμβαναν το μισό της παραγωγής μέχρι το θάνατό τους, ενώ κατά το χρόνο της καταγραφής το μερίδιο των μισών αυτών το οικειοποιήθηκε ο Αλή Πασάς και των άλλων μισών ο Βελή Πασάς.

Γιαριτζήδες	Τσιφτ	15
Αϊλακτοήδες	Χανέ	12
Χανέ		Μισό

11) **Τσιφλίκι του Νόβο (ίσως Τόχοβα σημ. Τρίλοφος Πιερίας).** Ο προηγούμενος δικαιούχος/καρπωτής αυτού του τσιφλικιού, το οποίο υπάγεται στον Καζά των Γεννιτσών, ήταν ο Χατζί Μπουτζού. Μετά το θάνατό του ο Αλή Πασάς οικειοποιήθηκε με τη βία το τσιφλίκι από τους κληρονόμους του, οι οποίοι τώρα κάνουν έκκληση παραχώρησης (φιλανθρωπίας).

Γιαριτζήδες	Τσιφτ	2
Αϊλακτοήδες	Χανέ	4

ΑΠΟ ΤΑ ΤΣΙΦΛΙΚΙΑ ΤΟΥ ΒΕΛΙΓΙΟΥΝΤΙΝ ΠΑΣΑ ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ ΠΙΕΡΙΑΣ

1) **Τσιφλίκι του Τσίτροζ (Κίτρος Πιερίας).** Με αυτό συνδέονται επίσης ο Αλή Πασάς, ο Σαλίχ Πασάς και οι άλλοι.

Γιαριτζήδες	Τσιφτ	12
Αϊλακτοήδες	Χανέ	5
Χειμαδιό		1

2) **Τσιφλίκι του Λεφτεχόρ (Λεπτοκαρνά ή Ελευθεροχώρι Πιερίας).** Το άλλο μισό είναι συνδεδεμένο με τον Αλή Πασά.

Γιαριτζήδες	Τσιφτ	15
Αϊλακτοήδες	Χανέ	12
Χάνι		Μισό κτίριο (μπαμπ)

3) **Τσιφλίκι του Μπαλιάν (Πάλιανη σημ. Σφενδάμι Πιερίας).** Είναι ανεξάρτητο.

Γιαριτζήδες	Τσιφτ	11
Αϊλακτοήδες	Χανέ	5
Χειμαδιό	Μπαμπ	1

ΑΠΟ ΤΑ ΤΣΙΦΛΙΚΙΑ ΤΟΥ ΟΜΕΡ ΜΠΕΗ ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ ΠΙΕΡΙΑΣ

1) **Τσιφλίκι του Βέλτσεςτε.** Είναι ανεξάρτητο.

Σουγκ	Τσιφτ	3
Γιαριτζήδες	Τσιφτ	15
Αϊλακτοήδες	Χανέ	4
Αμπέλι	Ντονούμ	3
Πύργος		1 (Ο πύργος αυτός κρίθηκε κατάλληλο να κατεδαφιστεί)

Γράφτηκε στις 7 ζιλκαντέ του έτους 125 (16.08.1820). (Σφραγίδα του μελβανά Σελίμ Ιντζιζί).

ΛΕΞΙΚΟ³

- 1) Πασαλίκι: Το αξίωμα του πασά. Περιοχή που υπαγόταν στη δικαιοδοσία του πασά.
- 2) Δερβένι: Στενό πέραςμα ανάμεσα στα βουνά - ενδιάμεσος σταθμός.
- 3) Σαντζάκι: Διοικητική περιφέρεια.
- 4) Ρουσφέτ: Αναξιοκρατική εύνοια κάποιων ατόμων εις βάρος άλλων.
- 5) Πύλη: Το κτίριο που στέγαζε την Κυβέρνηση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας - Κεντρική Οθωμανική Διοίκηση.
- 6) Τσιφλίκι: Αγρόκτημα φεουδαρχικού τύπου (ομοίως: Τσιφτ - cift: Προσωπική γη του σπαχή, τμήμα του ευρύτερου timar ίσο με 60-70 donum, ο χώρος, δηλαδή, που μπορούν να οργώσουν δυο βόδια).
- 7) Καζά: Διοικητική περιφέρεια.
- 8) Ραγιάς: Ο μη μουσουλμάνος Οθωμανός υπήκοος, υπόδουλος, σκλάβος.
- 9) 10) Χανέ - hane: Εστία, η ελάχιστη φορολογήσιμη οικογενειακή μονάδα.
- 11) Σπαχής: Ιππέας τιμαριούχος.
- 12) Τιμάριο: Έκταση γης, που παραχωρούσε ο σουλτάνος σε υπήκοό του, ανάλογα με τη θέση του.
- 13) Donum: Μονάδα μέτρησης επιφανειών ίση με 952 τ.μ.
- 14) Γιαριτζί: Γιαριτζήδες - Σημαίνει βοηθός, μεσολαβητής, μεσακάρηδες.
- 15) Αϊλακτοί - Αϊλακτοήδες: Ημερομίσθιος εργάτης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Μεταφρασμένες Μελέτες (I.N.E.)

- 1) Hamiyet Sezer Νέες πληροφορίες και ευρήματα σχετικά με τα τσιφλίκια και τα εισοδήματα του Αλή Πασά και των γιών του Μετάφραση από τα τουρκικά - Σχόλια: Ειρήνη Καλογεροπούλου, Hamiyet Sezer, "Tepedelenli Ali Pasa ve Ogulların Ciftlik ve Gelirlerine Iliskin Yeni Bilgi - Bulgular", Osmanli Tarihi Arastirma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM 18, Ankara, 2005, 336-357
- 2) Hamiyet Sezer, Μια έρευνα σχετικά με τα τσιφλίκια του Αλή πασά Μετάφραση από τα τουρκικά - Σχόλια - Χάρτες: Ειρήνη Καλογεροπούλου, Hamiyet Sezer, "Tepedelenli Ali pasa'nin ciftlikleri uzerine bir arastirma", Belleten, 62 (1998), 75-111.
- 3) Ahmet Uzun, Ο Αλή πασάς ο Τεπελενλής και η περιουσία του Μετάφραση: Γιώργος Σύρμας, Ahmet Uzun, "Tepedelenli Ali pasa ve mal varligi", Belleten, 65/244 (2001), 1036-1077.
- 4) Φακίων Κοτζαγεώργης, Η Οθωμανική Μακεδονία (τέλη ΙΔ' - τέλη ΙΖ' αιώνα), Ίδρυμα Μουσειού Μακεδονικού Αγώνα.
- 5) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ - ΤΟΜΟΙ: Ι, ΙΑ, ΙΒ, ΙΓ, ΙΔ.
- 6) Βέρα Μουφτσιέρα, Αγροτικές σχέσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (15ος-16ος αί.), Αθήνα 1990.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

1. Η Χαμιγιέτ Σεζέρ, είναι ερευνήτρια στον τομέα ιστορίας του τμήματος ιστορίας της σχολής γλώσσας και ιστορικής γεωγραφίας του πανεπιστημίου της Αγκυρας
2. Η Ειρήνη Καλογεροπούλου είναι φοιτήτρια της οθωμανικής ιστορίας στο πανεπιστήμιο του Βοσπόρου
3. Ο Γιώργος Σύρμας είναι μεταπτυχιακός φοιτητής της Τουρκολογίας στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης
4. Η Βέρα Μουτσαφίερα είναι καθηγήτρια στο Ινστιτούτο Λογοτεχνίας, Τμήμα (Ανατολικών Λογοτεχνιών) στη Σόφια.
5. Ο Φακίων Κοτζαγεώργης είναι επίκουρος Καθηγητής στον Τομέα Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας, Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας στο Α.Π.Θ.

*Σε μελλοντική εργασία μας θα ασχοληθούμε συνολικά με τα πλούσια στοιχεία, που αναδύονται από τη λεπτομερή μελέτη της καταγραφής της περιουσίας.

³ Πηγή : 1) Νεοελληνικό Λεξικό, Εμμ. Κριαρά. 2) Γλωσσάρι Βενετικών Τουρκικών και άλλων όρων.

Α' ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΑΘΙΑ

Ιστορία - Αρχαιολογία - Τέχνη - Λαογραφία

Βέροια, 29 Σεπτεμβρίου - 3 Οκτωβρίου 2010

ΤΙΤΛΟΙ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ

I. ΜΝΗΜΕΙΑ: ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ

1. Μ. Λιλιμπάκη - Ακαμάτη, *Αρχαιότητες Ν. Ημαθίας: Προστασία - Ανάδειξη - Διαχείριση*
2. Αντ. Πέτκος, *Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης: Το έργο της 11ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων*
3. Β. Καλταπανίδου, *Η ανάδειξη των «ανοιχτών» αρχαιολογικών χώρων των πόλεων. Το παράδειγμα του αρχαιολογικού χώρου Αγίου Παταπίου στη Βέροια 3.*
4. Αγγ. Κοτταρίδη, *Μελέτη προστασίας, ενοποίησης και ανάδειξης του αρχαιολογικού χώρου των Αιγών*
5. Χρ. Μαυροπούλου - Τσιούμη, *11η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Η αρχή της ίδρυσής της και η σαρανταπεντάχρονη πορεία της*
6. Γ. Στρατούλη, *Από την Αρχαιολογία της Προϊστορίας στην Κοινωνία της Ανάπτυξης: Οι διαστάσεις της πρότασης για την ανάδειξη του Νεολιθικού Οικισμού Νέας Νικομήδειας Ημαθίας*
7. Τ. Κουτσουράκη, *Ένας περίπατος στο Νυμφαίο της Μιέζας*

II. ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ

ΣΤΗΝ ΥΣΤΕΡΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

8. Κ. Τουλούμης, *«Το αρχαιότερον προϊστορικόν χωρίον εις την περιοχήν Βεροίας»: Η ανασκαφή της Νέας Νικομήδειας και η προϊστορική αρχαιολογία στη δεκαετία του 1960*
9. Ν. Μερούσης, *Η διακοσμημένη κεραμική της νεότερης νεολιθικής από την Τούμπα Πολυπλάτανου*
10. Αν. Σακαλής, *Μελέτη Νεολιθικής κεραμικής από την περιοχή του Πολυπλάτανου με την εφαρμογή φυσικοχημικών τεχνικών και πολυ-παραμετρικής στατιστικής ανάλυσης*
11. Ευ. Στεφανή - Ν. Μερούσης, *Η κεραμική της*

Ύστερης Εποχής του Χαλκού από το Αγγελοχώρι Ημαθίας

12. Στ. Χατζητουλούσης, *Η ανατομία ενός οικήματος: Ένα παζλ από σκόρπια θραύσματα και αποτυπώματα για το Αγγελοχώρι της ΥΕΧ*
13. Ευ. Στεφανή, *Η αρχαία τοπογραφία της Ημαθίας με βάση τα δεδομένα των σύγχρονων ανασκαφών στον άξονα της Εγνατίας*
14. Ι. Μανιάτης, *Ακριβείς χρονολογήσεις αρχαιοτήτων της Ημαθίας με τη μέθοδο του C14*
15. Β. Αλλαμανή, *Κλειστά ταφικά σύνολα από ένα νεκροταφείο υστεροαρχαϊκών - πρώιμων ελληνιστικών χρόνων στη θέση Καψούρα Κοπανού*
16. Στ. Δρούγου-Χρ. Καλλίνη - Λ. Τρακατέλλη, *Πρόσφατες ανασκαφικές έρευνες σε μνημεία της Βεργίνας*
17. Ε. Κοντογουλίδου, *Αιγές - Βεργίνα: Ένα ταξίδι στο χρόνο*
18. Αθ. Κυριάκου, *Συνθέτοντας την εικόνα ενός ταφικού μνημείου: Ο μαρμάρινος κρατήρας από τη στενόμακρη τούμπα της Βεργίνας*
19. Αγγ. Κουκουβού, *Τα λατομεία πωρολίθου των Ασωμάτων Βέροιας και τα μνημεία των Αιγών: Μια αμφίδρομη σχέση*
20. Γ. Βελένης, *Η γραφή των αρχαίων επιγραφών του Νομού Ημαθίας*
21. Π. Αδάμ - Βελένη, *Βεροιαίοι τεχνίτες του Διονύσου. Υποκριτές, μουσικοί, ακροβάτες*
22. Κ. Μελέτη, *Η Εβραϊκή Κοινότητα της Βέροιας στα ρωμαϊκά χρόνια και την ύστερη αρχαιότητα*
23. Γ. Μάλλιος, *Η σύλληψη του Σιληνού στους Κήπους του Μίδα και ο «γόρδιος δεσμός» της φρυγικής παρουσίας στην Μακεδονία*
24. Γ. Έξαρχος, *Βρύγες - Φρύγες - Τρώες - Αρμάνοι/Βλάχοι*

25. [Πινακίδα: Ευρ. Κεφαλίδου, Ένα αρχαίο δημόσιο κτίριο της Βέροιας σε μια προπολεμική φωτογραφία]

III. ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

26. Φλ. Καραγιάννη, *Βυζαντινό εικονίδιο Αγίου Νικολάου από το Βυζαντινό Μουσείο Βέροιας*
27. Π. Ανδρούδης, *Παρατηρήσεις σε υστεροβυζαντινά γλυπτά του 13ου - 14ου αιώνα από τις εκκλησίες της Βέροιας*
28. Ν. Σιώμκος, *Φορητές εικόνες του 15ου αιώνα από τη Βέροια*
29. Ι. Βαράλης, «*Φεγγιά αγιότητας*», *Φωτοστέφανοι αγίων σε εικόνες της Βέροιας γύρω στο 1400 και οι εκλεκτικές τους συγγένειες*
30. Αγ. Τσιλιπάκου, *Νεότερες έρευνες για ένα εργαστήριο ζωγράφων που δραστηριοποιείται στην Ημαθία στην περίοδο 1589-1607*
31. Εμμ. Ξυνάδας, *Η Ψαλτική Τέχνη στη Βέροια 13ος - 17ος αι. Παλαιότερες μαρτυρίες. Συμβολή στη μελέτη της Ψαλτικής Τέχνης στον μακεδονικό χώρο*
32. Χ. Καρανάσιος - Γ. Μύαρης, *Τα ελληνικά χειρόγραφα της Βέροιας*
33. Πορφ. Μπατσαράς - Π. Μανάφης, *Χειρόγραφο με τις τρεις λειτουργίες από την Ι. Μ. Τιμίου Προδρόμου*
34. Β. Νοτοπούλου, *Ο Αναστάσιος Περδικάρης ιατρός Βεροιαίος (18ος αι.)*
35. Ευθ. Αθανασιάδου, *Η Βιβλιοθήκη της Ι. Μ. Τιμίου Προδρόμου Βέροιας - Πρώτες εκτιμήσεις*

IV. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

36. Πορφ. Μπατσαράς, *Όρια και κτήσεις της Ι. Μ. Τιμίου Προδρόμου Βεροιας*
37. Δημ. Παπάζης, *Ανέκδοτα επικυρωτικά των Σταυροπηγιακών προνομίων Γράμματα της Πατριαρχικής Σταυροπηγιακής Μονής Τιμίου Προδρόμου (Σκήτης) Βεροιας*
38. Κ. Σταλίδης, *Τα ονόματα στον κώδικα «Κώδιξ λογαριασμών Επιτρόπων του Προδρόμου» της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου του Νάουσας*
39. Γλ. Χατζούλη, *Επιγραφικές μαρτυρίες σε λειψανοθήκη από τη Μονή του Σωτήρα Νάουσας*

V. ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ -

ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

40. Αντ. Αναστασόπουλος - Ελ. Γκαρά, *Η ύπαιθρος της Βέροιας τον 18ο αιώνα*
41. Γ. Λιακόπουλος, *Οθωμανικές επιγραφές Ημα-*

θίας και Πέλλας

42. Αντ. Γκαλίτσιος - Αθ. Βουδούρης, *Επιτύμβιοι σταυροί της Οθωμανικής περιόδου στην Ημαθία (17ος - 19ος αι.)*
43. Π. Ανδρούδης - Αν. Γκιόγκη, *Ο οθωμανικός πύργος Ρολογιού (Saat Kulesi) της Βέροιας και ο αντίστοιχός του στα Γιαννιτσά - Τυπολογία-λειτουργία - κατασκευή*
44. Ιωάννης Μοσχόπουλος, *Κονάκια και πυργόσπιτα στο Ρουμλούκι*

VI. ΝΕΟΤΕΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

45. Α. Ματσokάνη - Α. Μαργιέ, *Το νηματουργείο βάμβακος «Βέρμιον» στη Βέροια*
46. Ν. Σιώκης - Π. Αργυρόπουλος, *Οι δύο κανονισμοί των «εν Βεροία» Αδελφοτήτων «Αθηνά» και «Μέλισσα» και η κοινή πορεία τους*
47. Γρ. Γιοβανόπουλος, *Ο Μακεδονικός Αγώνας στο «Βάλτο» μέσα από τα απομνημονεύματα των πρωταγωνιστών του*
48. Φ. Φιλίππου - Αθ. Σταυρίδης, *Το έθιμο Ρουγκάτσια και παραλλαγές του στο Ν. Ημαθίας*
49. Ν. Σιώκης, *Μια άγνωστη «Μελέτη περί Βλάχων» (1885) του Ναουσαίου διδασκάλου Δημητρίου Πλαταρίδη*
50. Γ. Λιόλιος, *Το στερεότυπο του Εβραίου. Περιήγηση στο φαινόμενο κι ερμηνεία του μέσα από τα ηθογραφικά, λογοτεχνικά και περιηγητικά κείμενα του 20ου αι. που πραγματεύονται τους Εβραίους της Βέροιας.*
51. Αθ. Βουδούρης, *Εθνικισμός και μειονότητες στα τέλη της Οθωμανικής περιόδου: Η έξαρση της ρουμάνικης προπαγάνδας στην περιοχή της Βέροιας και οι διαμάχες του Απόστολου Χατζηγώγου με τον μητροπολίτη Βεροιας Απόστολο Χριστοδούλου (1906-1909)*
52. Τιμ. Χαλκιάς, *Απαρχές του παλαιοημερολογισμού στην Ημαθία*
53. Στ. Δεληγιάννης, *Αναδρομή στην ιστορία της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας Βέροιας*
54. Στ. Δορδανάς, *Από το Κάμπελ στη Βέροια: Η δίκη της Εθνικής Ένωσης «Η Ελλάς»*
55. Αθ. Καλλιανιώτης, *Ο κατοχικός εμφύλιος στην Ημαθία: 1941-1944*
56. Χρ. Σκούπρας, *Η δεκαετία 1940-50 μέσα από τις συλλογές του ΓΑΚ - Αρχεία Ν. Ημαθίας*
57. Ευγ. Καββαλάρη, *Πλευρές της δράσης της ΕΔΑ και της Δημοκρατικής Νεολαίας Λαμπράκη στην Ημαθία τη δεκαετία του '60*
58. Π. Δαβόρας, *Συντακτικό Δημοψήφισμα 1974. Η περίπτωση της Ημαθίας*

Χορηγήματα υπέρ των Σχολών της Επαρχίας Βεροίας και Υποτροφίες από την «Επιτροπή προς Ενίσχυσιν της Ελληνικής Εκκλησίας και Παιδείας» του Ελληνικού Κράτους 1886-1890.

Του Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδα

Αντιπροέδρου Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Από την μέχρι τώρα έρευνα¹, σχετική με τις σχολές της Βεροίας, γνωρίζουμε ότι τα σχολεία στην πόλη της Βεροίας, αλλά και ευρύτερα στην Επαρχία Βεροίας, συντηρούνταν από εισφορές πολιτών, από κληροδοτήματα, από οικονομική ενίσχυση, που παρείχαν σύλλογοι, που σκοπός τους ήταν η διάδοση των Ελληνικών γραμμάτων², αλλά και από την οικονομική ενίσχυση, που παρείχε η μητρόπολη Βεροίας μέσω χορηγιών από ενορίες και μοναστήρια, μέσω των δυσκοφοριών ή, επίσης, μέσω της απόδοσης μέρους από τα ενοίκια των βακουφικών κτημάτων ή ακόμα και με την παροχή κτημάτων στις σχολές, προκειμένου να τα διαχειριστούν και να αποκομίσουν τα κέρδη³. Γνωρίζουμε, επίσης, ότι κατά το διάστημα 1883 - 1886 τα έσοδα των Σχολών της Βεροίας προέρχονταν από: 1. Προικοτιμήσεις, 2. Δύσκοφορίες, 3. Ιερά Μητρόπολη (από συμβιβασμούς, διαζύγια, συμβόλαια κ.α.), 4. Ενορία Ταξιαρχών, 5. Τόκους σχολειακών κεφαλαίων, 6. Εμβατικά (ενοίκια καφενείων εκκλησιών), 7. Πώληση κεριού (το Πάσχα), 8. Συνδρομή Δημ. Ρακτιβάν, 9. Συνδρομή Συλλόγου προς διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων Θεσσαλονίκης, 10. Ενδεικτικά, εισιτήρια (θεάτρων), ελέγχους, λαχεία, πώληση βιβλίων, 11. Δωρεές διαφόρων Βεροιωτών⁴. Για την περίοδο 1886-1891 παρατηρούμε ότι οι εφοροεπίτροποι, οι οποίοι ήταν υπεύθυνοι για τη διοίκηση των σχολών και τη διαχείριση των οικονομικών τους δημιουργούν ένα μηχανισμό στήριξης των σχολών καταθέτοντας ένα μεγάλο αποθεματικό κεφάλαιο στην τράπεζα του Αγίου Αντωνίου⁵. Από αυτό χορηγούσαν κατ' έτος ένα μέρος στις σχολές, διευκολύνοντας έτσι τη λειτουργία τους⁶.

Παρ' όλες τις παραπάνω οικονομικές ενισχύσεις, άγνωστη παραμένει η οικονομική ενίσχυση, που παρείχε σε σχολεία της Επαρχίας Βεροίας η «Επιτροπή προς Ενίσχυσιν της Ελληνικής Εκκλησίας και Παιδείας» του τότε ελεύθερου Ελληνικού Κράτους, η οποία υπαγόταν στο Υπουργείο Εξωτερικών. Η επιτροπή αυτή στην ουσία αντικατέστησε το Σύλλογο προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων, ο οποίος εμφανιζόταν, επίσης, ως όργανο του

Υπουργείου Εξωτερικών και είχε δημιουργηθεί στις 3 Απριλίου του 1869, με σκοπό τη διάδοση της ελληνικής παιδείας μέσω της οργάνωσης και της πολύπλευρης υποστήριξης των κατά τόπους φορέων των περιοχών εντός των ορίων της Οθωμανικής κυριαρχίας και, ιδίως, αυτών, που βρίσκονταν στη Μακεδονία και τη Θράκη⁷. Ο Σύλλογος δραστηριοποιόταν με την παροχή κονδυλίων, που εξασφάλιζε από το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, αλλά και από ίδιους πόρους. Η κυριότερη δραστηριότητα του Συλλόγου σχετίζεται με την επιχορήγηση κοινοτήτων μέσω των προξενικών αρχών, ιδίως για την ίδρυση και συντήρηση σχολών⁸. Τα κονδύλια αυτά σταδιακά αυξάνονταν μέχρι το 1887, ενώ, αμέσως μετά, παρατηρείται κάμψη, λόγω του ότι οι ενέργειες του Συλλόγου προκάλεσαν τις υποψίες και την εχθρική στάση της Υψηλής Πύλης, οπότε έπρεπε να βρεθεί οπωσδήποτε τρόπος να διασκεδάσει η Ελληνική πλευρά τις εντυπώσεις⁹.

Τότε αποφασίζεται να αντικατασταθεί ο Σύλλογος από την Επιτροπή προς Ενίσχυσιν της Ελληνικής Εκκλησίας και Παιδείας, η οποία εμφανίζεται, πλέον, ως ο αρμόδιος φορέας για την εκπαιδευτική ενέργεια στις αλύτρωτες επαρχίες¹⁰. Σύμφωνα με όσα έχουν γίνει γνωστά, η Επιτροπή απέσπασε θετικότερες κριτικές από το Σύλλογο κι αυτό, γιατί οι κινήσεις της ήταν πιο προσεκτικές και πιο μετριοπαθείς. Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι η προσφορά, τόσο του Συλλόγου αρχικά, όσο και της Επιτροπής μετέπειτα, δεν εξαντλούνταν στην οικονομική ενίσχυση της παιδείας, όπου ήταν ουσιαστική και αποτελεσματική, αλλά επεκτεινόταν παραπέρα, όπου οι δυο φορείς ήταν τα συντονιστικά και εκτελεστικά όργανα για την άσκηση της εκπαιδευτικής πολιτικής στη Μακεδονία και τη Θράκη.

Όπως αναφέραμε και παραπάνω, η επαρχία Βεροίας έτυχε της ενίσχυσης του Συλλόγου προς διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων και, συγκεκριμένα, του παραρτήματος της Θεσσαλονίκης, όπως διαπιστώνεται από τον κώδικα των σχολών της Βεροίας των ετών 1883-1884¹¹. Παρακάτω θα παρουσιάσουμε στοιχεία, τα οποία αποδεικνύουν ότι οι ενισχύσεις από πλευράς του Ελληνικού Κράτους συνεχίστηκαν και αργότερα, από την νεοϊδρυθείσα τότε Επιτροπή προς Ενίσχυση της Ελληνικής Εκκλησίας και Παιδείας. Τα στοιχεία, που παρουσιάζουμε, αφορούν τα σχολικά έτη 1886-1887, 1887-1888, 1888-1889 και 1889-1890¹². Με τον τρόπο αυτό συμπληρώνεται ένα κενό, που υπήρχε μεταξύ των ετών 1886 και 1891 και αφορούσε την οικονομική στήριξη των σχολών της επαρχίας Βεροίας από εξωτερικούς παράγοντες.

Για το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα επιχορηγήθηκαν τα σχολεία της Βεροίας, του Γιδά¹³ και του Σελίου. Πιο συγκεκριμένα τα σχολεία της Βεροίας έλαβαν τριάντα (30) λίρες για το σχολικό έτος 1886-1887, ποσό το οποίο αποπληρώθηκε στις 8 Ιανουαρίου 1888, ενώ το σχολείο του Γιδά 18 λίρες. Μάλιστα, δίπλα στην επιχορήγηση του σχολείου του Γιδά¹⁴ αναφέρεται το όνομα Γεώργιος

1 Στοιχεία για την οικονομική κατάσταση των Σχολών της Βεροίας αντλούμε, κυρίως, από τις εργασίες του κ. Παύλου Πυρινού, ο οποίος ασχολήθηκε διεξοδικά με το θέμα της εκπαίδευσης στη Βεροία. Βλ. Π. Πυρινού, Η Συμβολή της μητροπόλεως Βεροίας στην Παιδεία κατά τον 19ο αιώνα, Θεσσαλονίκη, 1983, σ.σ. 35-43, του ιδίου, «Νέα στοιχεία: Η Ιερά Μητρόπολη στήριγμα των σχολείων της Βεροίας (1883-1886) από ανέκδοτο κώδικα», Βεροιώτικα Σημειώματα, Βεροία, 2009, σ.σ. 29-32. Επίσης για τα σχολεία της Βεροίας βλ. Γ. Χιονίδη, «Τα σχολεία της Βεροίας κατά τα έτη 1849-1912 βάσει ανέκδοτων εγγράφων», Μακεδονικά, 11 (1971), Θεσσαλονίκη, σ.σ. 1-28.

2 Παραδείγματα τέτοιων συλλόγων αποτελούν οι: «Εκπαιδευτικό Φροντιστήριο», «Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως», «Σύλλογος προς διάδοσιν των Ελληνικών γραμμάτων» κ.α. Για περισσότερα βλ. Ο εν Αθήναις προς διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων Σύλλογος, Έκθεσις των πεπραγμένων από της συστάσεως αυτού μέχρι τούδε. 17 Απριλίου 1869-31 Δεκεμβρίου 1871, Αθήναι, 1872, Ο εν Αθήναις προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων Σύλλογος Έκθεσις των κατά το 1875 πεπραγμένων, Αθήνησι, 1876, Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδα, «Όργανα Διοικήσεως της Ελληνικής Ορθόδοξης Κοινότητας Βεροίας κατά της ύστερης Οθωμανοκρατίας», Χρονικά Ιστορίας & Πολιτισμού Ν. Ημαθίας, 8 (Ιαν.-Μαρτ. 2010), σ.15, Φούκης Χαράλαμπος, Κανονισμός της υπέρ της επαρχίας Φιλιατών της Ηπείρου Φιλεκπαιδευτικής αδελφότητας "Η ΑΓΑΠΗ", εισήγηση στο 2ο Εκπαιδευτικό Συνέδριο «Γλώσσα, Σκέψη, και Πράξη στην Εκπαίδευση», 19 - 21 Οκτωβρίου 2007, Ιωάννινα.

3 Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδα, «Όργανα Διοικήσεως...», ο.π., σ.14.

4 Π. Πυρινού, «Νέα στοιχεία...», ο.π., σ.29.

5 Στον Άγιο Αντώνιο λειτούργησε χρηματοπιστωτικό ίδρυμα για την οικονομική ενίσχυση της Ορθόδοξης Κοινότητας Βεροίας. Λεπτομέρειες βλ. Π. Πυρινού, «Εκπαιδευτική, κοινωνική και τραπεζική δραστηριότητα της Εκκλησίας του Αγίου Αντωνίου Βεροίας (1872-1875)», Βεροιώτικα Σημειώματα, Βεροία, 2009, σ.σ. 25-28.

6 Π. Πυρινού, «Οι Επίτροποι - έφοροι (εφοροεπίτροποι) των εκπαιδευτικών καταστημάτων Βεροίας (1886-1891)», Βεροιώτικα Σημειώματα, Βεροία, 2009, σ.σ. 33-36.

7 Βλ. Φιλώτα Δίτσα, Η εκπαιδευτική πολιτική του Ελληνικού κράτους στον Μακεδονικό και Θρακικό χώρο.

8 Για τις δραστηριότητες του Συλλόγου βλ. βιβλιογραφία στην υπ. 2.

9 Ε. Μπέλια, Εκπαίδευση και αλυτρωτική πολιτική: η περίπτωση της Θράκης, 1856-1912, Θεσσαλονίκη, 1995, 105-106.

10 Ε. Μπέλια, ο.π.

11 Π. Πυρινού, «Νέα στοιχεία...», ο.π., σ.32, σημ.2.

12 Τα συγκεκριμένα στοιχεία εντοπίστηκαν στο Ιστορικό Αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικών κατά τη διάρκεια ευρύτερης έρευνας και περιλαμβάνονται στο φάκελο 1888 Α.Α.Κ. Α'.

13 Χρησιμοποιούμε το παλιό όνομα του χωριού όπως δηλώνεται στα έγγραφα του Υπ. Εξ.

14 Πρώτη αχρονολόγητη πληροφορία για ύπαρξη σχολείου στο Γιδά έχουμε μετά το 1791. Από τη δεκαετία του 1870 και μετά οι μαρτυρίες για την εκπαι-

Βλαχογιάννης, το οποίο πιθανότατα παραπέμπει στο δάσκαλο, ο οποίος εισέπραξε το παραπάνω ποσό στις 8 Ιανουαρίου 1888.

Για το σχολικό έτος 1887-1888 η επιχορήγηση των σχολών της Επαρχίας Βεροίας περιορίζεται στο χρονικό διάστημα 21-4-1888 έως 30-6-1888. Για το διάστημα αυτό τα σχολεία έλαβαν το ποσό των δέκα (10) λιρών, οι οποίες αποπληρώθηκαν στις 30-6-1888. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να θυμηθούμε όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω σχετικά με τη δράση του *Συλλόγου* και την αντικατάστασή του από την *Επιτροπή*. Παρατηρούμε ότι για το σχολικό έτος 1887-1888 τα σχολεία δεν επιχορηγούνται για το χρονικό διάστημα Οκτώβριος 1887 – Μάρτιος 1888¹⁵. Η εξήγηση, πιθανότατα, βρίσκεται στο χρονικό διάστημα, που απαιτήθηκε, για να γίνει η συγκεκριμένη αντικατάσταση και να αναλάβει πλήρως τα καθήκοντά της η *Επιτροπή*. Ένα άλλο σημείο, το οποίο αξίζει να αναφέρουμε και γίνεται καλύτερα αντιληπτό παρακάτω, έχει να κάνει με το ύψος της επιχορήγησης και τον τρόπο απόδοσής της. Είδαμε ότι για το σχολικό έτος 1886-1887 τα Σχολεία της Βεροίας επιχορηγήθηκαν μία φορά με το ποσό των τριάντα (30) λιρών. Από εδώ και στο εξής οι επιχορηγήσεις δίνονται ανά διμηνία ή τετραμηνία. Αυτή πιθανότατα να είναι και η πολιτική που εφάρμοσε η *Επιτροπή* προκειμένου να διασκεδάσει τις εντυπώσεις των Οθωμανικών αρχών, οι οποίες είχαν ενοχληθεί από την έως τότε δράση του *Συλλόγου*.

Για το ίδιο σχολικό έτος και το ίδιο χρονικό διάστημα επιχορηγήθηκε και το σχολείο του Γιδά με το ποσό των έξι (6) λιρών, οι οποίες αποπληρώθηκαν επίσης στις 30 Ιουνίου 1888.

Το συγκεκριμένο σχολικό έτος παρατηρούμε ότι ξεκινά και η επιχορήγηση του σχολείου του Σελίου¹⁶. Η επιχορήγηση αποσκοπούσε στην τόνωση του Ελληνικού στοιχείου και την ενίσχυση της Ελληνικής παιδείας των Βλαχοπαίδων σε μια εποχή, κατά την οποία η Ρουμανική Προπαγάνδα είχε αρχίσει ήδη να κάνει την εμφάνισή της¹⁷. Έτσι, λοιπόν, η *Επιτροπή* ενέκρινε το ποσό των 11 λιρών, το οποίο έλαβε η δασκάλα Δασκαλοπούλου Δ., ως αποζημίωση για το σχολικό έτος 1887-1888¹⁸.

Το επόμενο σχολικό έτος 1888-1889 επιχορηγήθηκαν και πάλι τα σχολεία της Βεροίας, του Γιδά και του Σελίου. Η επιχορήγηση γίνεται σε τετραμηνιαίες δόσεις. Πιο συγκεκριμένα, τα σχολεία της Βεροίας επιχορηγήθηκαν για την τετραμηνία Σεπτέμβριος – Δεκέμβριος 1888 με το ποσό των 10 λιρών, ποσό το οποίο έλαβαν στις 23 Δεκεμβρίου 1888. Το σχολείο του Γιδά επιχορηγήθηκε για την τετραμηνία Σεπτέμβριος – Δεκέμβριος 1888 με το ποσό των 6 λιρών, τις οποίες έλαβαν στις 24 Φεβρουαρίου 1889 και με το ίδιο ποσό για την τετραμηνία Μάιος – Αύγουστος 1889, το οποίο

έλαβαν στις 17 Νοεμβρίου 1889.

Τέλος, το σχολείο του Σελίου επιχορηγήθηκε για τις τετραμηνίες Σεπτέμβριος – Δεκέμβριος 1888 και Μάιος – Αύγουστος 1889 με το ποσό των 11 και των 11,33 λιρών αντίστοιχα. Τα ποσά έλαβε η δασκάλα Δ. Δασκαλοπούλου στις 24 Φεβρουαρίου 1889 και 17 Νοεμβρίου 1889. Παρατηρούμε ότι η επιχορήγηση του Σχολείου του Σελίου είναι αρκετά αυξημένη, σε σχέση με αυτή της Βεροίας, στην οποία λειτουργούν περισσότερα σχολεία ακόμα και του Γιδά, ο οποίος θεωρούνταν κέντρο της ευρύτερης περιοχής του Ρουμλουκιού. Ο παράγοντας, ο οποίος συνετέλεσε στην αύξηση της επιχορήγησης, δεν είναι άλλος από την τόνωση του Ελληνικού στοιχείου και της Ελληνικής παιδείας σε ένα χώρο, ο οποίος πλήττεται ήδη από τη Ρουμανική προπαγάνδα. Είναι γνωστό ότι τα ποσά, που διέθετε η προπαγάνδα για την παιδεία, ήταν πολλαπλάσια από αυτά, που διέθεταν οι Ελληνικές αρχές¹⁹. Αυτό συνετέλεσε και στη μεταστροφή πολλών Βλαχοπαίδων στα σχολεία, τα οποία διατηρούσε η προπαγάνδα, καθώς, επίσης, και στην εξαφάνιση πολλών Ελληνικών σχολείων, λόγω της έλλειψης των αναγκαίων οικονομικών πόρων²⁰.

Το σχολικό έτος 1889-1890 είναι το τελευταίο, για το οποίο παραθέτονται στοιχεία στο συγκεκριμένο έγγραφο της *Επιτροπής*. Για το συγκεκριμένο σχολικό έτος επιχορηγήθηκαν και πάλι τα σχολεία της Βεροίας, του Γιδά και του Σελίου. Η επιχορήγηση, όμως, αυτή αναφέρεται μόνο στην πρώτη τετραμηνία του σχολικού έτους (Σεπτέμβριος - Δεκέμβριος) για τα σχολεία της Βεροίας και του Γιδά, ενώ το σχολείο του Σελίου επιχορηγήθηκε μόνο για τη διμηνία Σεπτέμβριος – Οκτώβριος. Στοιχεία για την υπόλοιπη σχολική χρονιά δεν παραθέτονται.

Αναλυτικότερα, τα σχολεία της Βεροίας επιχορηγήθηκαν με το ποσό των 10 λιρών για το χρονικό διάστημα, που αναφέραμε παραπάνω. Ο Γιδάς έλαβε 6 λίρες, ενώ το σχολείο του Σελίου 5,66 λίρες για το δίμηνο, που προαναφέραμε. Αυτό, που παρατηρούμε και πάλι, είναι ότι η *Επιτροπή* ενισχύει ιδιαίτερα το σχολείο του Σελίου, το οποίο λαμβάνει το ίδιο περίπου ποσό με το Γιδά για χρονικό διάστημα δύο μηνών, τη στιγμή που στο Γιδά οι 6 λίρες κατανέμονται ισόποσα σε τέσσερις δόσεις. Οι λόγοι πιστεύουμε πως είναι οι ίδιοι με αυτούς, που προαναφέρθηκαν παραπάνω. Η προοπτική ενίσχυσης της Ελληνικής παιδείας, σε περιοχές που πλήττονταν από διάφορες προπαγάνδες. Αυτός, άλλωστε, ήταν και ο σκοπός της ίδρυσης του *Συλλόγου* αρχικά και μετέπειτα της *Επιτροπής*.

Εκτός από τα παραπάνω στοιχεία (πίνακας 1) στο ίδιο έγγραφο περιλαμβάνονται και στοιχεία από άλλες περιοχές της επαρχίας Βεροίας, οι οποίες δεν έλαβαν επιχορήγηση για τα σχολεία, που λειτουργούσαν σε αυτές, αλλά τα συντηρούσαν λαμβάνοντας πόρους από άλλες πηγές και, κυρίως, από την εκκλησία και τους κατοίκους τους.

Οι περιοχές, που περιλαμβάνονται στο έγγραφο, είναι η Νάουσα, το Νεοχώρι, το Νησέλι, το Νησί, η Ξεχασμένη και το Παλαιοχώρι. Το έγγραφο μας πληροφορεί για τα σχολεία, που λειτουργούν σε κάθε μέρος ξεχωριστά και για τους οικονομικούς πόρους, με τους οποίους συντηρούνται.

Έτσι, λοιπόν, στη Νάουσα, η οποία περιγράφεται ως πόλη της Επαρχίας Βεροίας, λειτουργούσε Ελληνική Σχολή, η οποία είχε τρεις τάξεις, στις οποίες φοιτούσαν 320 μαθητές. Επίσης, στην πόλη λειτουργούσε Παρθεναγωγείο και Νηπιαγωγείο, στα οποία φοιτούσαν 100 και 125 μαθήτριες. Η Ελληνική Σχολή συντηρούνταν από χορηγήματα, τα οποία προέρχονταν από συνδρομές των κατοίκων, του παγκαριού των Εκκλησιών, των ενοικίων και των δικαιωμάτων εγγραφής. Το άθροισμα όλων αυτών ανέρχονταν σε 370 λίρες.

Όλες οι υπόλοιπες περιοχές, που αναφέρονται στο έγγραφο, είναι περιοχές του Ρουμλουκιού, περιγράφονται ως τοιφλίκια και ανήκουν στην Επισκοπή Καμπανίας. Πιο συγκεκριμένα, πληροφορούμαστε ότι στο Νεοχώρι και το Παλαιοχώρι λειτουργούσε Γραμματοδιδασκαλείο με τρεις τάξεις, στις οποίες φοιτούσαν 25

δευση στο Γιδά αρχίζουν να πληθαίνουν. Περισσότερα στοιχεία βλ. Τιμόθεος Τιμοθεάδης, *Η παιδεία στον καζά Γιαννιτσών (περιφέρεια Γιαννιτσών και Γουμένισσης) 1870-1912*, Θεσσαλονίκη, 1988 και Δημήτριος Θ. Μπέλλος «Το Δημοτικό Σχολείο του Γιδά – Σύντομη Αναδρομή στην Ιστορία του» και του ίδιου, «Το δημοτικό σχολείο στο Γιδά στα 1884», *Ο Πολίτης*, 1-4-1994 (122).

15 Η ημερομηνία που αναφέρθηκε παραπάνω (8-1-1888) αφορά την αποπληρωμή των επιχορηγήσεων του σχολικού έτους 1886-1887.

16 Στο Σέλι λειτουργούσε Σχολείο τους καλοκαιρινούς μήνες, το οποίο αποσκοπούσε στην εκπαίδευση των Βλαχοπαίδων της Βεροίας, τα οποία τους καλοκαιρινούς μήνες μετακινούνταν στο Σέλι. Επρόκειτο για γραμματοδιδασκαλείο το οποίο λειτουργούσε από το 1878. Παράλληλα λειτουργούσε και Ρουμανικό σχολείο από πολύ νωρίς (1872), στο οποίο εκπαίδευονταν τα Βλαχοπούλα των οικογενειών εκείνων, των οποίων είχε προσεταιριστεί η προπαγάνδα. Στην πραγματικότητα πρόκειται για το σχολείο, το οποίο λειτουργούσε στη Βεροία και το καλοκαίρι μεταφερόταν στο χωριό. Βλ. Κουκούδη Α., ο.π., *Οι Βεργιανοί Βλάχοι και οι Αρβανιτόβλαχοι της Κεντρικής Μακεδονίας*, Θεσσαλονίκη, 2001, σ.σ. 197,198,202 και Α. Τζίμα, *Σέλι Μια ακόμα Μέκκα των Βλάχων*, Βεροία, 2005, σ.76.

17 Η Ρουμανική Προπαγάνδα έκανε την εμφάνισή της στις περιοχές του Βερμίου από το 1870, ενώ οι προσπάθειες εξάπλωσής της εντάθηκαν μετά το ξέσπασμα της Επανάστασης του Ολύμπου στα 1878. Τότε, ο πρωτεργάτης της προπαγάνδας Απόστολος Μαργαρίτης εξασφάλισε αμνηστία για τους Βλάχους, οι οποίοι συμμετείχαν σε επαναστατικά κινήματα, που τους έδωσε την ευκαιρία να επιστρέψουν στην κατεχόμενη ακόμα Μακεδονία, από την επικράτεια του Ελληνικού Κράτους, στην οποία είχαν καταφύγει. Το αντάλλαγμα για την επιστροφή τους ήταν να πάψουν να δουλεύουν υπέρ των Ελληνικών συμφερόντων και να παρέχουν οποιαδήποτε διευκόλυνση στις Οθωμανικές αρχές. Βλ. Κουκούδη Α., ο.π., σ.σ. 119,122.

18 Όπως θα γίνει κατανοητό και στη συνέχεια, το σχολείο του Σελίου επιχορηγούνταν για τους μήνες, τους οποίους λειτουργούσε, καθώς οι Βλάχοι ποιμένες ζούσαν νομαδικά και μετακινούνταν από την Πόλη προς το χωριό το Καλοκαίρι (Απρίλιο) και από το χωριό Σέλι το Χειμώνα (Νοέμβριο) προς την Πόλη. Για τη ζωή και τις μετακινήσεις των Βλάχων βλ. και Κουκούδη, ο.π., σ.196 και Π. Πυρινού, *Η Συμβολή*, ο.π., σ.36.

19 Δημήτριος Σταματόπουλος, *Μεταρρύθμιση και εκκοσμίκευση. Προς μια ανασύνθεση της ιστορίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου τον 19ο αιώνα*, Αθήνα, 2003, σ.σ. 339-44.

20 Βλ. Κουκούδη Α., ο.π., σ.145,198,200.

και 20 μαθητές αντίστοιχα²¹. Για το σχολείο του Νεοχωρίου γνωρίζουμε, επίσης, ότι συντηρούνταν από συνδρομές και από το παγκάρι της Εκκλησίας του χωριού.

Τέλος, στο Νησέλι, στο Νησί και στην Ξεχασμένη λειτουργούσε από μία τάξη στο Γραμματοδιδασκαλείο του κάθε χωριού, στην οποία φοιτούσαν επίσης 25, 15 και 22 μαθητές αντίστοιχα²². Αξίζει να αναφερθεί ότι πιθανότατα είναι η πρώτη χρονικά μαρτυρία, που αποδεικνύει τη λειτουργία σχολείων στα χωριά Νησέλι και Νησί, μιας και όπως δηλώνεται σε δημοσίευμα του τύπου του 1884²³, τα συγκεκριμένα

Σχολικό Έτος	Τύπος	Χρ. Διάστημα	Ποσό	Ημ. Κατάθ.
1884-1887	Βέροια	Αδελφοκρίσιμα	30 λίρες	2-1-1888
	Γιδάι	Αδελφοκρίσιμα	18 λίρες	8-1-1888
1887-1888	Βέροια	21/4/1888-30-6-1888	10 λίρες	30-6-1888
	Γιδάι	>>	6 λίρες	30-6-1888
	Ξέλι	Σχ. Έτος 1887-1888	11 λίρες	24-2-1889
1888-1889	Βέροια	Σεπτ. - Δεκεμβ. 1888	10 λίρες	23-12-1888
	Γιδάι	Σεπτ. - Δεκεμβ. 1888	6 λίρες	24-2-1889
	Γιδάι	Μάιος - Αύγ. 1889	6 λίρες	17-11-1889
	Ξέλι	Σεπτ. - Δεκεμβ. 1888	11 λίρες	24-2-1889
	Ξέλι	Μάιος - Αύγ. 1889	11,33 λίρες	17-1-1889
1889-1890	Βέροια	Σεπτ. - Δεκ. 1889	10 λίρες	12-2-1890
	Γιδάι	Σεπτ. - Δεκ. 1889	6 λίρες	12-2-1890
	Ξέλι	Σεπτ. - Οκτ. 1889	5,66 λίρες	12-2-1890

Πίνακας 1: Επιχορηγήσεις σχολείων της Επαρχίας Βεροίας από την «Επιτροπή Ενίσχυσης της Ελληνικής Εκκλησίας και Παιδείας»

νο έτος η Επιτροπή επιδοτεί 4 υποτρόφους. Πρόκειται για τους Στέφανο Παπαθανασίου, 17 ετών (Β' Γυμνασίου), Δημήτριο Θωμά, 14 ετών (Β' Γυμνασίου), Εμμανουήλ Νικολαΐδη, 16 ετών (Α' Γυμνασίου) και Εμμανουήλ Κοκοβίτη, 15ετών (Α' Γυμνασίου). Πατρίδα και των τεσσάρων αναφέρεται η Βέροια. Σε έκθεσή του ο Γενικός Πρόξενος Θεσσαλονίκης Γ. Δοκός προτείνει την ανανέωση των υποτροφιών τους, μιας και η βαθμολογία τους και η διαγωγή τους τούς το επιτρέπει²⁴. Ένας άλλος λόγος, που προτείνεται η ανανέωση των υποτροφιών των τεσσάρων μαθητών, είναι

Πόλη /Χωρ.	Επαρχ./Επ.	Ελλ. Σχολή	Παρθ.	Νηπ	Γραματοδιδ.	Τάξ.	Μαθητ.	Πόρ.
Νάουσα	Βεροίας	+	+	+	-	3-...-...	320-100-125	Συνδ. - Παγκ
Νεοχώρι	Επ. Καμπανίας	-	-	-	+	...-...-...-3	25	>>
Νησέλι	>>	-	-	-	+	...-...-...-1	25	>>
Νησί	>>	-	-	-	+	>>	15	>>
Ξεχασμένη	>>	-	-	-	+	>>	22	>>
Παλαιχώρι	>>	-	-	-	+	...-...-...-3	20	>>

Πίνακας 2: Περιοχές της Επαρχίας Βεροίας και της Επισκοπής Καμπανίας που δεν έλαβαν επιχορήγηση από την «Επιτροπή Ενίσχυσης της Ελληνικής Εκκλησίας και Παιδείας»

χωριά δε διέθεταν σχολεία.

Εκτός από τις παραπάνω πληροφορίες (πίνακας 2), από το ίδιο και από ένα άλλο έγγραφο της Επιτροπής²⁴ πληροφορούμαστε και τους υποτρόφους, τους οποίους στήριζε η Επιτροπή στην Επαρχία Βεροίας.

Ο θεσμός των υποτρόφων εμφανίζεται από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα και σχετίζεται, αρχικά, με το πρόσωπο του Δ. Ρακτιβάν, ο οποίος παρείχε 60 λίρες για τις σχολές της Βεροίας, οι οποίες μετά το θάνατό του αυξήθηκαν σε 100 λίρες. Παράλληλα παρείχε υποτροφίες σε μαθητές της Βεροίας για σπουδές στη Θεσσαλονίκη, την Αθήνα και την Κωνσταντινούπολη²⁵. Υποτροφίες παρείχαν και διάφοροι σύλλογοι στήριξης της Ελληνικής Παιδείας και των γραμμάτων, όμοιοι ή παρόμοιοι αυτών, που αναφέραμε παραπάνω. Στην επαρχία Βεροίας μαρτυρίες για οικονομική στήριξη υποτρόφων από τέτοιους φορείς έχουμε από το σχολικό έτος 1884-1885, οπότε ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης διαθέτει 2580 γρόσια για υποτροφίες μαθητών των εκπαιδευτικών καταστημάτων της Βεροίας και συγκεκριμένα των Κωνσταντίνου Ε. Χατζηνάτα, Δημήτριου Κ. Χαντζή, Νιώπα Δημήτριου και Ελισάβετ Κωτούλα²⁶.

Από τα έγγραφα του Υπ. Εξ. πληροφορούμαστε για την επιδότηση υποτρόφων από το σχολικό έτος 1887-1888. Το συγκεκριμέ-

και η δημιουργία Γ' Γυμνασιακής τάξης στην πόλη, σύμφωνα με τα όσα αναφέρει ο πρόξενος στην έκθεσή του, οπότε η συνέχιση της υποτροφίας θα αποτελέσει κίνητρο για τους μαθητές, ώστε να παρακολουθήσουν την επόμενη τάξη. Η πρόταση του Προξένου έγινε αποδεκτή και οι 4 υπότροφοι έλαβαν το ποσό των 4 λιρών (1 λίρα ο καθένας) για το σχολικό έτος 1888-1889 στις 24-2-1889. Από αυτούς οι δύο, Στέφανος Παπαθανασίου και Δημήτριος Θωμά, ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους, ενώ οι υπόλοιποι δύο συνέχισαν τις σπουδές τους εξακολουθώντας να λαμβάνουν τις υποτροφίες τους.

Έτσι, το σχολικό έτος 1889-1890 ως υπότροφοι εμφανίζονται οι Εμμανουήλ Νικολαΐδης και Εμμανουήλ Κοκοβίτης, οι οποίοι επιχορηγούνται με το ποσό των τεσσάρων λιρών (2 λίρες ο καθένας). Το συγκεκριμένο σχολικό έτος οι δύο μαθητές φοιτούσαν στη Γ' Γυμνασιακή τάξη. Το συγκεκριμένο σχολικό έτος είναι και το τελευταίο, για το οποίο διαθέτουμε πληροφορίες για υποτρόφους των σχολών της Βεροίας από το έγγραφο του Υπ. Εξ. Γνωρίζουμε, όμως, ότι υποτροφίες συνέχισαν να παρέχονται από διάφορους φορείς, ενώ λίγο πριν τα μέσα της δεκαετίας του 1890 υποτροφίες χορηγεί, πλέον, και η Ορθόδοξη Κοινότητα της Βεροίας, με σκοπό την αποστολή μαθητών σε σχολές εκτός Βεροίας, προκειμένου να διδαχθούν ένα αντικείμενο, το οποίο με την επιστροφή τους στην πόλη θα το διδάξουν στα σχολεία της Βεροίας²⁸.

Από όλα τα παραπάνω στοιχεία διαπιστώνεται το έντονο ενδιαφέρον του Ελληνικού κράτους να συντηρήσει άσβεστη τη φλόγα της Ελληνικής παιδείας και του πολιτισμού στις Οθωμανοκρατούμενες περιοχές της Μακεδονίας και της Θράκης, μεταξύ των οποίων ήταν και η επαρχία Βεροίας.

21 Για τα σχολεία των δύο χωριών διαθέτουμε και την πληροφορία ότι το 1884 εκπαιδούνταν σε αυτά από 15 μαθητές με δάσκαλο τον Ευάγγελο Οικονόμου για το Παλαιχώρι, ενώ το όνομα του δασκάλου του Νεοχωρίου δεν δηλώνεται. Βλ. Δ. Μπέλλου, «Το Δημοτικό Σχολείο του Γιδά στα 1884», ο.π., ο οποίος παραπέμπει στο: Φάρος της Μακεδονίας, 14-7-1884 (αφ. φ.858).

22 Στα 1884 τα παραπάνω σχολεία διέθετε μόνο η Ξεχασμένη, στο οποίο φοιτούσαν 8 μαθητές με δάσκαλο τον Ι. Γρεβενιώτη. Βλ. Δ. Μπέλλου, ο.π.

23 Φάρος της Μακεδονίας, 4-7-1884. Βλ. υποσ. 18.

24 Α.Υ.Ε. Α.Α.Κ., 1888, Υπ. Α. - Έγγραφο του Γενικού Προξένου της Ελλάδος στη Θεσσαλονίκη προς τον Πρόεδρο της «Προς Ενίσχυση της Ελληνικής Εκκλησίας και Παιδείας Επιτροπής». Το έγγραφο φέρει τον τίτλο «Έκθεση προς τον Πρόεδρο της προς Ενίσχυση της Ελληνικής Εκκλησίας και Παιδείας Επιτροπής». Αναφέρεται στην πρόοδο των υποτρόφων Βεροίας Βοδενών και Γευγελής και στάλθηκε στις 24-8-1888.

25 Π. Πυρινού, «Οι ευεργέτες της Βεροίας», Προσωπογραφικά και ιστορικά, Βέροια, 2009, σ. 22.

26 Π. Πυρινού, Η Συμβολή, ο.π., σ.36.

27 Η βαθμολογία των μαθητών έχει ως εξής: Στέφανος Παπαθανασίου - 4,80, Δημήτριος Θωμά - 4,75, Εμμανουήλ Νικολαΐδης - 4,52 και Εμμανουήλ Κοκοβίτης - 4,52. Η διαγωγή τους αναφέρεται ως καλή.

28 Βλ. Κ.Ι.Μ.Β.Ν. Πρακτικά Γεν. Συνελεύσεως, σ.σ. 33-34 και Πρακτικά Εφορίας..., ο.π., σ.7β και 16 α και Π. Πυρινού, «Ο θεσμός της Κεντρικής Εκκλησιαστικής Επιτροπής και η εκπαιδευτική και πολιτιστική πρόοδος της Βεροίας», Βεροιώτικα Σημειώματα, ο.π., σ. 42.

«ΑΣΤΗΡ ΒΕΡΡΟΙΑΣ»

Η ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΑ ΤΩΝ ΕΝ ΒΕΡΡΟΙΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

Συμβολή στην Κοινωνική Ιστορία της Βέρροιας του 20^{ου} αιώνα

Του Δημητρίου Ιορδ. Καρασάββα

Δημοσιογράφου - Ερευνητή

Οι Πόλεις, ως Οργανωμένες Κοινωνίες, εκτός από τους Θεσμούς έχουν και τα «Εργαλεία» τους και, ως «Εργαλείον» μεσολάβησης, ανάμεσα στους Θεσμούς και τους πολίτες, προέχει ο Τύπος.

Σαν ένα από τα πλέον σημαντικά και, σαφώς, ενδιαφέροντα φαινόμενα, που χαρακτηρίζουν τη ζωή σε μία σύγχρονη κοινωνία, είναι και ο Τύπος με τη διπλή του διάσταση – είτε ως Όργανον Παιδείας, είτε ως Εμπορεύσιμον Αγαθό.

Η Βέρροια, μετά την απελευθέρωσή της από τους Τούρκους (1912), εντάσσεται στο τότε Βασίλειον της Ελλάδος και προσπαθεί να επιβιώσει στη νέα Πραγματικότητα. Είναι ακριβώς οι νέες συνθήκες και τα νέα δεδομένα, που επιφέρουν τις μεγάλες αλλαγές και τομές, με τη μορφή ραγδαίων εξελίξεων στην τοπική κοινωνία. Έτσι, η Βέρροια, στην προσπάθειά της να ενταχθεί στον οργανωμένο εθνικό βίο, θα μεταλλαχθεί σταδιακά από βαλκανική πολίχνη της ενδοχώρας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, σε πόλη υπό διαρκή ανάπτυξη στο νέο Ελληνικό Κράτος.

Δώδεκα χρόνια μετά την απελευθέρωσή της, και λίγο πριν ολοκληρωθεί το πρώτο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα, η Βέρροια αποκτά την πρώτη της εφημερίδα!

Με ιδρυτή, ιδιοκτήτη και διευθυντή τον τυπογράφο Ιωάννη Γ. Γούναρη, ο «Αστήρ Βερροίας», από το 1924 έως το 1956 (με τις αναπόφευκτες διακοπές στην έκδοσή του), θα συνοδεύει την τοπική κοινωνία, συμμετέχοντας σε έναν διαρκή διάλογο, όπως αυτός καθορίζεται από την αγωνία και τον προβληματισμό, που γεννούν τα προβλήματα, αλλά και τα επιτεύγματα της καθημερινότητας.

Το κείμενο, που ακολουθεί, με τη μορφή εγκυκλοπαιδικού λήμματος, παρουσιάζει συνοπτικά την εκδοτική πορεία του «Αστέρος Βερροίας», της πρώτης εφημερίδας στην πόλη, η οποία και αποτυπώνει παράλληλα την εξέλιξη της Βέρροιας, σε υπέρ τα τριάντα χρόνια και σε κρίσιμες ιστορικές και πολιτικές περιόδους στον 20^ο αιώνα. Το κείμενο είναι το αποτέλεσμα έρευνας, που πραγματοποιήθηκε στο αρχείο της εφημερίδας «Αστήρ Βερροίας», που φυλάσσεται στη Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέρροιας.

***

*«ΑΣΤΗΡ ΒΕΡΡΟΙΑΣ», Δεκαπενθήμερος Τοπική Επιθεώρησης, Βέρροια 1924 (Α.Φ. 1 – 10 Οκτωβρίου 1924). Ιδρυτής, Ιδιοκτήτης, Διευθυντής, Υπεύθυνος σύμφωνα με τον Νόμο : Ι. Γ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Ξεκίνησε ως Δεκαπενθήμερη έκδοση, κατόπιν ως Μηνιαία και κατέληξε Εβδομαδιαία. Τρεις οι Περίοδοι έκδοσής της: Α' Περ. 1924-1929, Β' Περ. 1930-1941, Γ' Περ. 1950-1956. Τυπωνόταν στο Τυπογραφείο των Αφών Γούναρη. Το δε έμβλημά της, ήταν το παλιό Ρολόι – Πύργος της Βέρροιας εντός στρογγυλού πλαισίου, άνωθεν του οποίου, από αστέρα ξεκινούσαν ακτίνες, που αγκάλιαζαν τον τίτλο.

Είναι η πρώτη Εφημερίδα, που κυκλοφόρησε στη Βέρροια μετά την Απελευθέρωσή της από τους Τούρκους (16.10.1912).

Στη Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη της Βέρροιας υπάρχει το Αρχείο του «ΑΣΤΕΡΟΣ ΒΕΡΡΟΙΑΣ» δεμένο σε 9 τόμους ανά έτη : Α' Τ. 1924 (και έτη 1926, 1927, 1928, 1929), Β' Τ. 1925 (και έτη 1926, 1927), Γ' Τ. 1930 (και έτη 1931, 1932), Δ' Τ. 1933

Φύλλο του «Αστέρος Βερροίας» με ημερομηνία Δεκέμβριος 1924 – Αρ. Φύλλου 3.

(και έτος 1934), Ε' Τ. 1934 (και έτη 1935, 1936), ΣΤ' Τ. 1937 (και έτος 1938), Ζ' Τ. 1939 (και έτη 1940, 1941), Η' Τ. 1950 (και έτη 1951, 1952), Θ' Τ. 1953 (και έτη 1954, 1955, 1956). Οι δε διαστάσεις της Εφημερίδας διαφέρουν. Στο ξεκίνημά της είναι 24x34 εκ. και καταλήγουν 28x42 εκ.

Στο ξεκίνημα της έκδοσής της η Εφημερίδα έχει 4 σελίδες, ενώ ως διασωθέν αρχειοθετείται, ως πρώτο φύλλο, με αριθμηση (Α.Φ.2), αυτό της Κυριακής 23 Νοεμβρίου 1924, ενώ το πρώτο φύλλο (Α.Φ.1), κυκλοφόρησε στις 10 Οκτωβρίου 1924. Η Εφημερίδα φέρει την ένδειξη «Δεκαπενθήμερος Τοπική Επιθεώρησης», είναι δε τυπωμένη με μπλε μελάνι. Ωστόσο, στο αμέσως επόμενο φύλλο, (Α.Φ.3) / Δεκέμβριος 1924, η Εφημερίδα φέρει την ένδειξη «Μηνιαία Τοπική Επιθεώρησης». Η έκδοση θα αλλάξει οριστικά μέσα στο 1926 και

θα οριστικοποιηθεί σε «Εβδομαδιαία Τοπική Επιθεώρησης». Κατά την πρώτη φάση της έκδοσής της οι διαστάσεις της είναι 24x34 εκ. Η τιμή της είναι 50 Λεπτά. Η Ετήσια Συνδρομή της : Εντός Πόλεως Δρχ. 15, Εσωτερικού Δρχ. 20, Εξωτερικού Φράγκα Χρυσά 5, Αμερικής Δολ. 1. Για δε την αλληλογραφία της χρησιμοποιεί την Τηλεγραφική Διεύθυνση : Προς «Αστέραν Βέρροιας».

Κατά δε την Α' Περίοδο της έκδοσής του (1924-1929), ο «ΑΣΤΗΡ ΒΕΡΡΟΙΑΣ», ως η πρώτη τοπική Εφημερίδα της πόλης, αναδεικνύει από τις στήλες του θέματα τοπικού ενδιαφέροντος. Προβάλλει κυρίως τα φλέγοντα προβλήματα της πόλης, όπως την Ύδρευση, το Σχέδιο Πόλεως, τον Ηλεκτροφωτισμό, το Προσφυγικό, το Αγροτικό, τα Δημαρχιακά και τονίζοντας σε κάθε ευκαιρία ότι με την έκδοσή του επιθυμεί να συμβάλλει «εις την εξυπηρέτησιν και προαγωγήν των συμφερόντων της πόλεως».

Έχει δε μόνιμες στήλες, όπως τις «ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ», όπου φιλοξενεί μικρές ειδήσεις και σχόλια, το «ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ» (που υπογράφει «Ο ΠΑΡΑΞΕΝΟΣ»), το «ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΒΗΜΑ», «ΑΝΤΙ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΟΣ», «ΕΛΕΥΘΕΡΑΙ ΓΝΩΜΑΙ», «ΤΟΠΙΚΑ ΝΕΑ», «ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ».

Φιλοξενεί σύντομες Ειδήσεις και παρακολουθεί τα Κοινωνικά της πόλης. Καταχωρεί, επίσης, διαφημιστικές ρεκλάμες τοπικών εμπορικών επιχειρήσεων, κυρίως καταστημάτων ένδυσης και οικοδομικών υλικών, καθώς και της «Τράπεζας Αθηνών».

Ως προς την πολιτική του στάση, ο «ΑΣΤΗΡ ΒΕΡΡΟΙΑΣ» δηλώνει εξ αρχής ότι είναι «δημοκρατικών αρχών» και υποστηρίζει σε κάθε ευκαιρία την Βενιζελική Παράταξη. Χαιρετίζει την Οικουμενική Κυβέρνηση του Αλεξ. Ζαΐμη (1926), με Σημείωμα του Διευθυντή του (Ι. Γ. Γ.), ενώ στις Εκλογές του 1928 υποστηρίζει το Κόμμα των Φιλελευθέρων.

Η Εφημερίδα, αρχές του 1929, θα υποχρεωθεί να αναστείλει την έκδοσή της για λόγους υγείας του Διευθυντή της Ι. Γ. Γούναρη, ο οποίος θα αναχωρήσει γι' αυτόν το λόγο στο εξωτερικό.

Στη Β' Περίοδό του (1930-1941), ο «ΑΣΤΗΡ ΒΕΡΡΟΙΑΣ», επανεκδίδεται σε διαστάσεις 30x45 εκ. και πάλι σε 4 σελίδες. Στο πρώτο φύλλο της επανέκδοσής του, την Τετάρτη 19 Νοεμβρίου 1930, φιλοξενεί Σημείωμα του Διευθυντή του (Επί τη Επανεκδόσει μας), ενώ σημειώνει, πλέον, κάτω από τον τίτλο του, ότι είναι «Η ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΑ ΤΩΝ ΕΝ ΒΕΡΡΟΙΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ», και γνωστοποιεί στους αναγνώστες του ότι θα εκδίδεται «καθ' εκάστην Τετάρτη».

Στην πρωτοσέλιδη ταυτότητά του ο «Α. Β.», σημειώνει ότι διανύει τη Δεύτερη Περίοδο κι ότι βρίσκεται στο έκτο έτος της έκδοσής του. Η τιμή του πλέον είναι 1 Δρχ., ενώ η Ετήσια Συνδρομή του είναι : Εσωτερικού Δρχ. 25, Εξωτερικού Φράγκα Χρυσά 10, Αμερικής Δολ. 2.

Κατά την περίοδο αυτή προβάλλει τα προβλήματα, που απασχολούν την τοπική κοινωνία και που είναι η Ύδρευση, το Σχέδιο Πόλεως, το Νοσοκομείο, ο Ηλεκτροφωτισμός, κ.ά.

Υπάρχουν μόνιμες στήλες όπως «ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ», «ΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΡΙΣΕΙΣ», «ΜΕ ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ» (υπογράφει ο «ΑΣΤΕΡΙΣΚΟΣ»), «ΕΛΕΥΘΕΡΑΙ ΓΝΩΜΑΙ», «ΜΙΚΡΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ», «ΟΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΡΓΟΥ», «ΑΠΟ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ ΕΙΣ ΕΒΔΟΜΑΔΑ», «ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ», «ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΣΕΛΙΣ».

Η Εφημερίδα παρακολουθεί την Κοινωνική Ζωή της Βέρροιας, ενώ φιλοξενεί και Ανταποκρίσεις από τα γειτονικά Χωριά. Δημοσιεύει Διακηρύξεις και Πλειστηριασμούς καθώς και διαφημιστικές ρεκλάμες τοπικών εμπορικών καταστημάτων και της «Εθνικής Τράπεζας», της «Τράπεζας Αθηνών» και της «Τράπεζας της Βέρροιας», καθώς και γεωργικά μηχανήματα.

Στα θέματά της προστίθενται τα «Επίκαιρα Θέματα» και αυτά, που αφορούν τα «Ηθικοκοινωνικά», η «Αθλητική Κίνησης» και οι Στήλες «Αντί Χρονογραφήματος», «Ελεύθερον Βήμα», «Φιλολογική Σελίς», «Μουσική Κίνησης», ενώ δημοσιεύει και Επιστολές καθώς και Γεωπονικά θέματα.

Ως προς την πολιτική του στάση ο «Α. Β.», παραμένει μια Εφημερίδα, που υποστηρίζει τη Βενιζελική Παράταξη και τους Υποψήφιους του Κόμματος των Φιλελευθέρων. Στα δε γεγονότα του 1935 υποστηρίζει το Δημοκρατικό Πολίτευμα και με την Αρθρογραφία του παίρνει θέση ενάντια στη Βασιλεία. Μετά το θάνατο του Ελευθέριου Βενιζέλου και τη δημιουργηθείσα νέα πολιτική κατάσταση του Καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου (1936), υποχρεώνεται σταδιακά να προβάλλει το κυβερνητικό έργο με παράλληλες συχνές πυκνές αναφορές στους Λόγους – Διαγγέλματα του Ιωάννη Μεταξά και του Βασιλέως Γεωργίου Β', συνοδευόμενα από τις φωτογραφίες τους και την ανάλογη υποστηρικτική προς το Καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου Αρθρογραφία. Αυτήν τη συγκεκριμένη περίοδο ο «Α. Β.» με άρθρα του καλύπτει το Τελεσίγραφο της Ιταλίας (Δευτέρα 28 Οκτωβρίου 1940), το Θάνατο του Ιω. Μεταξά (Δευτέρα 3 Φεβρουαρίου 1941) και την Επίθεση των Γερμανών (Δευτέρα 7 Απριλίου 1941), οπότε και μετά τη νέα δημιουργηθείσα κατάσταση, αναστέλλει εκ νέου την έκδοσή του.

Η Γ' Περίοδος της έκδοσης (1950-1956) του «ΑΣΤΕΡΟΣ ΒΕΡΡΟΙΑΣ» συμπίπτει με την τότε μετεμφυλιοπολεμική περίοδο. Η Εφημερίδα επανεκδίδεται τη Δευτέρα 9 Ιανουαρίου 1950, σε διαστάσεις 28x42 εκ., αλλά με 2 σελίδες. Η αξία της τιμάται με 500 Δρχ. και η Ετήσια Συνδρομή της είναι : Εσωτερικού Δρχ. 25.000, Εξωτερικού Δολ. 10. Σημειώνεται ότι διανύει την Τρίτη Περίοδό της με Αριθμό Φύλλου 585, ενώ υπάρχει και ειδικό Σημείωμα του Διευθυντή της (Διατί Εκδιδόμεθα).

Εξακολουθεί και κατά την περίοδο αυτή να προβάλλει τα τοπικά θέματα, που απασχολούν τη Βέρροια και τους κατοίκους της, όπως η Άρδευση, η Ύδρευση, ο Ηλεκτροφωτισμός, η Ρυμοτομία, οι Αγρότες, η αποκατάσταση των Ακτημόνων και οι Απαλλοτριώσεις, το Διοικητήριο και τα Εκπαιδευτήρια της πόλης, το Κρατικό Νοσοκομείο και οι Συνεδριάσεις του Δημοτικού Συμβουλίου.

Στις μόνιμες στήλες της Εφημερίδας, υπάρχουν «Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΑΣΤΕΡΟΣ», «ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ», «ΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΡΙΣΕΙΣ», το «ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ» και τα «ΑΡΘΡΑ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ» (επώνυμα).

Η Εφημερίδα παρακολουθεί πάντα την Κοινωνική Ζωή της πόλης, ενώ δημοσιεύει Επιστολές Αναγνωστών, διάφορες Διακηρύξεις, Προκηρύξεις, Ανακοινώσεις, ενώ υπάρχει και στήλη για την Ποίηση. Είναι η περίοδος, που κάνουν την εμφάνισή τους στα έντυπα και οι «Δηλώσεις» Αποικήρυξης του Κομμουνισμού, πολλές από τις οποίες φιλοξενεί και ο «Α. Β.».

Η πολιτική στάση της Εφημερίδας αυτήν την περίοδο είναι μεν προσεκτική και συμβαδίζει με το μετεμφυλιοπολεμικό κλίμα, ωστόσο όμως, πάντα υποστηρίζει τους Φιλελεύθερους και γενικά τον Κεντρώο Χώρο.

Στο φύλλο της Παρασκευής 23 Δεκεμβρίου 1955, αναγγέλλεται ο θάνατος του Ιδιοκτήτη – Διευθυντή του «Α. Β.» Ι. Γ. Γούναρη, οπότε η Εφημερίδα συνεχίζει επ' ολίγον την έκδοσή της με Υπεύθυνο τον Α. Γ. Γούναρη, αλλά διακόπτει την έκδοσή της οριστικά την Άνοιξη του 1956 (τελευταίο αρχειοθετημένο φύλλο: Δευτέρα 30 Απριλίου 1956 – Α. Φ. 840 /256).

ΠΗΓΗ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέρροιας. Αρχείο Εφημερίδας «ΑΣΤΗΡ ΒΕΡΡΟΙΑΣ». Τόμοι Α' (1924), Β' (1925), Γ' (1930), Δ' (1933), Ε' (1934), ΣΤ' (1937), Ζ' (1939), Η' (1950), Θ' (1953).

Ο «ΘΟΛΟΣ ΒΥΘΟΣ» ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΜΝΗΜΗΣ

**Του Γιώργου Διόλιου
Δικηγόρου-Συγγραφέα**

Όταν έχει κανείς να κάνει με ένα βιβλίο σαν τον «Θολό Βυθό» του Γιάννη Ατζακά, θα πρέπει να είναι διατεθειμένος να συνομιλήσει όχι με το πώς και το γιατί της εμφύλιας σύρραξης, αλλά με τις γκρίζες και σκοτεινές σκιές των φανερών και υπόγειων διαδρομών που διαμόρφωσαν τον εμφυλιακό και μετεμφυλιακό λόγο, και πως ο λόγος αυτός χειρογράφησε ιδεολογικά τη μετεμφυλιακή γενιά.

Η κειμενική εμπειρία του *Θολού Βυθού* δίδει πλείστες όσες αφορμές επισκόπησης και συζήτησης της διάστασης που προτάσσεται ως κυρίαρχη στο έργο και την οποία η ιστοριογραφία (ως ιστορία του νικητή του εμφυλίου) είχε αποσιωπήσει και μόλις στην τελευταία δεκαετία επανέρχεται δυναμικά στο ιστοριογραφικό προσκήνιο.

Μια ευάριστη εκδοτική παραγωγή που κινείται, από την συστηματική ιστοριογραφία και φθάνει μέχρι τα έργα μυθολογίας, σπάει μια μακρόχρονη σιωπή, διότι ο κόσμος είναι έτοιμος να κουβεντιάσει πλέον τα πάντα. Και είναι έτοιμος όχι μόνο να κουβεντιάσει το γιατί του Εμφυλίου, χωρίς τις αγκυλώσεις, τους διαταγμούς ή τις ενοχές των δεκαετιών που μεσολάβησαν, αλλά και να διευρύνει την οπτική του ιχνηλατώντας σε μια ιστορία των υποκειμένων (μειονότητες, γυναίκες, παιδιά, κρατούμενοι κλπ).

Συνεπώς, δεν είναι σύμπτωση η εμφάνιση, στο πεδίο του αυτοβιογραφικού λόγου, του *Θολού Βυθού*. Έπρεπε μάλλον προηγουμένως ο Ατζακάς να ξεμπλοκάρει τις παρτίδες του με την ιστορία ώστε να μας δώσει η ωριμότητα της σκέψης του με μια σημαντική χρονικά καθυστέρηση το τάλαντο της γραφής του. Ξεκινώντας από τα *Διπλωμάτια Φτερά*, που αποτέλεσε απαραίτητη συνθήκη για την ανάγνωση στη συνέχεια του *Θολού Βυθού*, ξετυλίγεται μια τοιχογραφία προσώπων, νοοτροπιών, συμπεριφορών και πρακτικών, εξαιρετικά οικείων στις εμπειρίες και στις αναμνήσεις των περισσότερων Ελλήνων που βίωσαν άμεσα ή έμμεσα τα γεγονότα* για να καταλήξει στο *Θολό Βυθό* των Παιδοπόλεων, που ως διάσταση της πρακτικής που εφάρμοσαν οι νικητές ελάχιστα γνωστή είναι. Η συστηματική επεξεργασία της από ερευνητές ήταν μέχρι σήμερα αποσπασματική και ποτέ δεν την διαβάσαμε στα σχολικά βιβλία και την επίσημη ιστορία. Σε μια βιβλιογραφική έρευνα τίτλων συναντά κανείς μόλις μια ανακοίνωση σε συνέδριο, και δύο τίτλους του 2000 στην αγγλική, ενώ εντυπωσιακό είναι ότι και στις τρεις γνωστές περιπτώσεις συγγραφέων που ασχολήθηκαν με το ζήτημα κανείς δεν ήταν Έλληνας. Ορισμένα δημοσιογραφικά δημοσιεύματα και περιορισμένης θεματικής δυναμικής ανακοινώσεις, ασφαλώς δεν βελτιώνουν σημαντικά την βιβλιογραφική ανεπάρκεια. Τούτη την έλλειψη, ειδικά ως προς τις συνθήκες διαβίωσης και τον προγραμματικό λόγο των Παιδοπόλεων, αναπληρώνει από ιστορική σκοπιά, ο αυτοβιογραφικός λόγος του Ατζακά ο οποίος προστίθεται στα *Δάκρυα της Βασιλίσσας* του Βασίλη Μπούττον και στη *Bella Ciao* του Θανάση Σκουρμπέλου αλλά με μια διαφορά ουσιαστική. Είναι ένας ανόθευτος αυτοβιογραφικός λόγος που χρησιμοποιεί υψηλής ποιότητας υλικά λογοτεχνικής γραφής, επιπλέον όμως, όπως σωστά έχει αναδειχθεί, χωρίς να στέκεται σε σκάνδαλα. Όχι ότι τα παραβλέπει αλλά δεν τα ψάχνει στον βυθό της μνήμης του. Επιχειρεί ήρεμα, ψύχραιμα και με φυσικότητα να αποδώσει τα αδρά χαρακτηριστικά του πίνακα της μετεμφυλιακής Ελλάδας και μάλιστα από τη σκοτεινή πλευρά των πραγμάτων.

Οι Παιδοπόλεες της «Πρόνοιας Βορείων Επαρχιών Ελλάδος», όπως ονομάζονταν επίσημα ο φορέας που επέπτευε η βασίλισσα Φρειδερίκη, όπως και τα «Σπίτια του παιδιού» - παρεμφερής θεσμός της Πρόνοιας, ήταν μια ιδεολογική κατασκευή, που οι σκοποί της δεν χωρούν σε οποιοδήποτε διάλογο αμφισβήτησης. Τα προσκείμενα στο Παλάτι κείμενα της εποχής εκθείαζαν τα αντανάκλαστα της Βασιλικής Πρόνοιας: διότι, «εις το κατά τους απαιτήσεις εκείνων καιρών διενεργούμενον μετά λύσης και μεθοδικότητας υπό των συμμοριτών παιδομάζωμα, όπερ απετέλει μέγιστον κίνδυνον δια την επιβίωσιν του Έθνους, αφενός λόγω της ούτω συντελουμένης

γεννοκτονίας και αφετέρου λόγω της διαπλάσεως των βιαιώς αρπαζομένων από της μητρικής αγάλης Ελληνοπαίδων εις αλλοεθνείς καταλύτας παντός Ελληνικού, η Βασιλική Πρόνοια αντεπεξήλθε τελεσφόρως υπό την έμπνευσιν, την ακαταπόνητον δραστηριότητα και την αξιοθαύμαστον πρωτοβουλίαν της βασιλίσσης Φρειδερίκης, συναγειράσης περί εαυτήν εις το θεάρεστον και εθνικώτατον έργον της πλήθος συνεργατών, έμπνευσμένων με ανώτερα εθνικά ιδανικά». Έτσι, από τον Αύγουστο του 1947, όποτε ιδρύθηκαν πέντε παιδοπόλεες, μέχρι το 1949 ο αριθμός των στρατοπέδων στρατευμένης εθνοκοφροσύνης εκτινάχθηκε στις πενήντα δύο και μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '50 υπολογίζεται ότι τουλάχιστον 25.000 παιδιά πέρασαν από τα ιδρύματα ηθικής και εθνοκοφροσύνης. Τούτο το παιδοφύλαγμα, όπως χαρακτηρίστηκε ακόμη και από θιασώτες του θεσμού, λειτουργήσει ως αντίπαλο ψυχολογικό δέος σε αυτό που ονομάστηκε «παιδομάζωμα». Μια διαδικασία που ο συγγραφέας σχολιάζει σαν ένα σχέδιο με τους πιο σκοτεινούς σκοπούς.

Η ιδέα του παιδοφύλαγματος σε οργανωμένους χώρους δεν ήταν πρωτότυπη. Αντλήθηκε από τα ιδεολογικά προηγούμενα της, όπως τον θεσμό του στρατοπέδου νέων του Χίτλερ και την αποτυχημένη απομύηση του θεσμού από τον Μεταξά, με τις κατασκήνωσεις της ΕΟΝ. Ανεξαρτήτως των δομικών διαφορών μεταξύ των προαναφερθέντων θεσμών, ως συνταγή είχε αρκετή επιτυχία και η κεντρική σκοπιμότητα, την οποία εξόχως αναδεικνύει στο βιβλίο του ο Ατζακάς, παρέμενε η ίδια. Με αφετηριακή αρχή ότι οι νέοι ανήκαν αποκλειστικά στην κρατική εξουσία, αποσκοπούσε αυτή στον *γενιταρισμό* της νεολαίας εναντίον ακόμα και των μελών της οικογένειας τους. Μια αταξική κοινωνία που διαμόρφωσε μεθοδικά την εμπροσθοφυλακή της εθνοκοφροσύνης και του κυρίαρχου εθνικού λόγου, από ανθρώπους δηλητηριασμένους με έναν «εθνισμό» και μια ηθική πιεστική, μανιχαϊστική, αποκομμένη από την πραγματικότητα της ζωής και από την οντολογία του καθημερινού βιώματος.

Η ιδεολογική χειραγωγή των παιδιών των Παιδοπόλεων, δεν ήταν πρωτοτυπία της Βασιλικής Πρόνοιας. Ήταν καταστάλαγμα μιας εθνικιστικής και ηθικοπλαστικής υστερίας, που κατασκεύασε και δαιμονοποίησε «αποδιοπομπαίους τράγους». Ξεκινώντας από τον αντισημιτικό και αντικομμουνιστικό σκληροπυρηνικό λόγο της ΕΕΕ (οργάνωση Εθνική Ένωση Ελλάς), διαμορφώθηκε ως κυρίαρχος λόγος στη διάρκεια της μεταεθνικής δικτατορίας για να εξοπλιστεί ιδεολογικά τον δαιμονολογικό λόγο και τις πρακτικές των ταγμάτων ασφαλείας και πλήθους δοσίλογων της Ξεनική Κατοχής. Κι αφού η Ξεनική κατοχή ξεμπρόδεψε με τους Εβραίους, απέμεινε ο νικητής των Δεκεμβριανών να ξεμπροδέψει ανενόχλητα και με τον έτερο εσωτερικό εχθρό τους κομμουνιστές. Έχοντας βάλει με βασιλικά διατάγματα χάριτος σε ναφθαλίνη την γενεαλογική στολή πολλών δοσίλογων, νομιμοποίησε κι αναβάπτισε τη δράση τους, ενώ βρήκε πρόθυμους αραγούς και σε οργανώσεις που δρούσαν πλατιά στο λαϊκό σώμα, όπως η επίσημη εκκλησία, οι θρησκευτικές οργανώσεις (με κυρίαρχη την εποχή εκείνη την αδελφότητα της «Ζωής»), τους πρόσκοπος κ.ά.

Δεν είναι τυχαίο ότι από την ΕΕΕ ως τον επίσημο κρατικό λόγο, όλοι οι επίσημοι κι ανεπίσημοι φορείς κι οργανώσεις αντλούσαν από το ίδιο ιδεολογικό οπλοστάσιο που στοχοποιούσε τον κοινό εσωτερικό εχθρό, χρησιμοποιώντας ρητορεία καρμπόν και θεωρώντας την εθνική και ηθική διάπλωση των παιδών σαν δικό τους «τσιφλίκι». Δεν είναι τυχαίο ότι στο σώμα των προσκόπων όσο και η αδελφότητα της «Ζωής» (από τις πιο διαδεδομένες οργανώσεις με λαϊκή απήχηση), είχαν την υψηλή εποπτεία του Βασίλη Παύλου. Μάλιστα, η «Ζωή» ήταν η θρησκευτική οργάνωση που είχε αναλάβει προνομιακά την ιδεολογική (εθνική και θρησκευτική) κατήχηση των παιδοπόλεων και άλλων ιδρυμάτων της εποχής. Το διακριτικό φλερτ με το Παλάτι που εγκαίνισε ο καθηγητής της Νομικής Τσιριντάνης το 1937 εξελίχθηκε μετά την απελευθέρωση εντυπωσιακά. Η «Ζωή» απέκτησε μια δυναμική υπολογισίμη πολιτικά, διαμόρφωσε ένα ακόμα κατα-

«Μιλά αληθινά, όποιος μιλά σκιές»

Paul Celan

φύγιο ιδεών οργανωμένης θρησκευτικότητας και ευσεβίστικης ηθικής. Στο πλαίσιο αυτό εξέδιδε και διακινούσε σε χιλιάδες αντίτυπα αντικομμουνιστικά έντυπα, τίτλοι των οποίων εξωραϊσμένοι κυκλοφορούν μέχρι σήμερα, αποδεικνύοντας έτσι ποσό βαθύς κι ανθεκτικός στο χρόνο είναι ο φασίζων δαιμονολογικός λόγος στην Ελλάδα.

Τούτο το σφιχταγκάλιασμα μεταεθνικής ιδεολογίας, Εκκλησίας, «Ζωής», Προσκόπων και Παλατιού, ουδέποτε αναδείχθηκε σοβαρά ιστοριογραφικά, επιβεβαιώνοντας τις αναστολές της ελληνικής κοινωνίας να συζητήσει ακόμα και τώρα με άνεση ένα ακόμα κυρίαρχο ταμπού της σύγχρονης Ελλάδας. Και είναι εξαιρετικά σημαντικό και σπουδαία η συμβολή του Ατζακά που ανοίγει αυτή την θεματική, από την οπτική του αυτοβιογραφικού λόγου, συμπληρώνοντας τα ήδη γνωστά από τον Χρήστο Γιανναρά στο *Καταφύγιο Ιδεών*.

Μπορεί από το εγχείρημα, που περιγράφει ο Ατζακάς, να μην έλειψαν οι αγνότερες προθέσεις και η θυσιαστική ανιδιοτέλεια ανθρώπων. Και ο συγγραφέας κατά τούτο είναι ακριβοδίκαιος, αναγνωρίζοντας τα, όπου κι αν τα συνάντησε. Αλλά όταν πάνω σε αυτές τις προθέσεις θεμελιώνονται η πίστη στις ιδέες και η στρατεύση για την επιβολή τους, γίνονται ένα εξαιρετικά επικίνδυνο εργαλείο. Διότι συνιστούν εξωραϊσμένες εκδοχές της ανθρωπίνης ανασφάλειας και απενοχοποιητικό διαπιστευτήριο της βίαιης ψυχολογικά ιδεολογικής χειραγωγής σε ένα εθνικό πλαίσιο το οποίο επιλέγει με το έτσι θέλω η κυρίαρχη εξουσία.

Τούτες οι γραμμές, όπως και ο ίδιος ο Ατζακάς ανάγλυφα περιγράφει στο βιβλίο του, δεν γράφονται ωστόσο για να απενοχοποιήσουν το ιδεολογικό ρεύμα ή τις πρακτικές του ηττημένου της εποχής. Διότι όταν μιλά κανείς για δογματική ακαμψία και για ηθικοπλαστική υστερία, συναντά και στον χώρο του Κομμουνιστικού Κόμματος της εποχής εκλεκτικές συγγένειες χειραγωγημένης ιδεολογίας και δογματικής ηθικής, που συνιστούν την άλλη όψη του ίδιου νομισματος και αναδεικνύουν τη φαιλότητα στην οποία οδηγήθηκε ο τόπος ένθεν κι ένθεν και τη σύγχυση στην οποία περιέπεσε ο σύγχρονος Έλληνας.

Τελικά, ποιος νίκησε;

Το ερώτημα, άλλοτε ειρωνικά άλλοτε σαν παράπονο, διατρέχει μέσα από το δίδυμο διάλογο των ηρώων του *Θολού Βυθού* το βιβλίο. Άλλοτε πλανάται σαν σκιά κι άλλοτε γίνεται κραυγή. Για να αναδείξει μια αντινομία που στοιχειώνει ως σήμερα την ελληνική κοινωνία:

«Για ποιο λόγο υποχρεώθηκα σε αυτό το φροντιστήριο εθνικής και χριστιανικής αγωγής? Επειδή είμαι γιος ενός συμμοριτή κατασπαλιά? Ή μήπως ενός ήρωα της εποχής, στον ηρωισμό (ή «ηρωισμό») του οποίου χρωστάω τα παιδικά μου δεινά?»

Η αλλιώς ειπωμένο, μπορεί να ανατρέξει κανείς σε έναν άλλο ρητορικό συλλογισμό, που αποπλιστικά διατυπώνει ο Θανάσης Τριαρίδης στο πρόσφατο βιβλίο του *Κόψε-κόψε* ή όταν οι γκοτζίλες εξανθρωπίζονται:

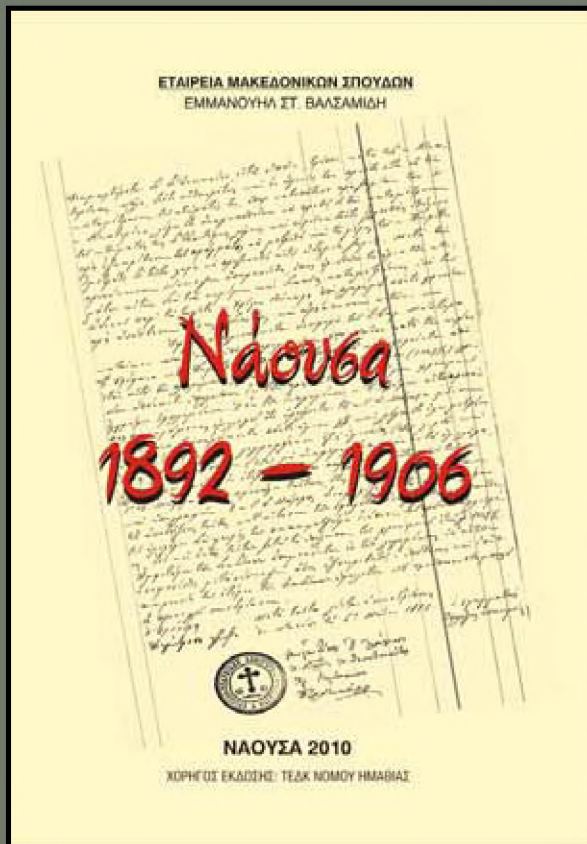
«Αλίμονο! όλοι έχουμε μιαν προηγιά που την βίωσαν οι .....! έναν προπάππο ή έναν προπάππο που τον έσφαξαν οι .....! στη σφαγή της .....(συμπλήρωσε τα κενά με όποια ονόματα ή τόπους θέλεις). Μα κανείς, κανείς μας, που να πάρει! δεν έχει έναν πατέρα παππού προπάππο σφαγέα, βιαστή/ ή κάτι τέτοιο που έσφαξε, που πρόδωσε, που βίασε/ Κι όλοι, βεβαίως/ τραγουδάμε έναν Ύμνο/ ένα τραγούδι βρε αδελφέ! για τη Δόξα των προγόνων μας.»

[Το κείμενο αποτελεί επεξεργασμένη μορφή του κειμένου που βασίστηκε η παρουσίαση του βιβλίου «Θολός Βυθός» του Γιάννη Ατζακά, που έγινε στις 27 Μαΐου 2009 στην αίθουσα εκδηλώσεων της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Βέροιας, από τον Γιώργο Διόλιο.]

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

Επιμέλεια: Αναστασία Ταναμπάση

Εμμανουήλ Στ. Βαλσαμίδης ΝΑΟΥΣΑ 1892-1906

Κυκλοφόρησε πρόσφατα το βιβλίο του Εμμανουήλ Στ. Βαλσαμίδη με τίτλο *Νάουσα 1892-1906* υπό την χορηγία της Τ.Ε.Δ.Κ. νομού Ημαθίας, σε συνεργασία με την Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών. Το συγκεκριμένο πόνημα στηρίχτηκε στους κώδικες της Ιεράς Μητροπόλεως Βεροίας και Ναούσης και συγκεκριμένα, στα κείμενα που αφορούσαν την ορθόδοξη κοινότητα της Νάουσας. Ο συγγραφέας μελέτησε τα χρόνια της ύστερης οθωμανικής κυριαρχίας στη Νάουσα διακρίνοντας τις εξελίξεις στην πόλη σε 2 περιόδους. Η πρώτη περιλαμβάνει τα χρόνια της αρχιερατείας του Κοσμά Ευμορόπουλου (1892-1895) και η δεύτερη του Κωνσταντίου Ισαακίδη (1895-1906). Η έρευνα του συγγραφέα επεκτάθηκε σε πρόσθετο αρχαιακό υλικό και σε μαρτυρίες, προφορικές και γραπτές. Το βιβλίο του χωρίζεται σε 3 μέρη.

Στο Α' μέρος ο Εμμ. Βαλσαμίδης ερευνά τα έργα και τις ημέρες του Μητροπολίτη Κοσμά στην πόλη της Νάουσας καθώς και τους 2 κοινοτικούς κανονισμούς του 1892 και 1895, σύμφωνα με τους οποίους διοικήθηκε και λειτούργησε η ορθόδοξη κοινότητα της Νάουσας στα πλαίσια των οθωμανικών μεταρρυθμίσεων (Tanzimat). Σε ιδιαίτερα κεφάλαια αναφέρεται στα διοικητικά όργανα της κοινότητας, δηλαδή την Αντιπροσωπεία, τη Δημογεροντία, την Εφορεία, την Εκκλησιαστική Επιτροπή. Σ' αυτά προσθέτει και τις Ενορίες της Νάουσας, που έμμεσα και μόνο συμβάλλουν στη διοίκηση της κοινότητας.

Παράλληλα, ο συγγραφέας μας ενημερώνει για την κοινωνική διαστρωμάτωση της Νάουσας, καταγράφει τους ιερείς της πόλης και τους εξωκοινοτικούς θεσμούς. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα κεφάλαια για τους στόχους και τις υποχρεώσεις της κοινότητας, ενώ στα τελευταία κεφάλαια του Α' μέρους συγκρίνει τους 2 κανονισμούς και παρακολουθεί το συγγραφικό έργο του Μητροπολίτη Κοσμά και την τύχη που αυτό είχε.

Στο Β' μέρος ο Εμμανουήλ Στ. Βαλσαμίδης μελετά το έργο του Μητροπολίτη Κωνσταντίου Ισαακίδη. Κατά την περίοδο της αρχιερατείας του τελευταίου, διευθετήθηκαν διάφορα θέματα που απασχολούσαν τα μέλη της ορθόδοξης κοινότητας της Νάουσας, όπως θέματα σχετικά με τη μνηστεία και το γάμο, την οικονομική κατάσταση των σωματείων, τη λειτουργία μητροπολιτικού οικήματος στη Νάουσα.

Το ενδιαφέρον του αναγνώστη είναι δυνατό να κεντρίσουν τα κεφάλαια που αναφέρονται στην κατάσταση των σχολείων και τη μεγάλη κρίση σ' αυτά λόγω της ύπαρξης δύο αντιμαχόμενων Εφορειών στην πόλη. Όπως ο Εμμανουήλ Στ. Βαλσαμίδης ομολογεί, η ύπαρξη δύο Εφορειών αποτέλεσε μια καθαρά ναουσαϊκή πρωτοτυπία και ταυτόχρονα τη βασική αιτία για να παραμείνουν τα σχολεία κλειστά για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα κατά το σχολικό έτος 1896-1897. Από την άλλη πλευρά, το κληροδότημα Λόγγου και η δωρεά της συντεχνίας των ραπτών υπήρξαν σημαντική οικονομική βοήθεια για τα σχολεία, δεδομένου ότι καταγράφονται δυσκολίες στις εισπράξεις των εκπαιδευτικών συνδρομών και των προικοδοσιών.

Στις δυσχέρειες που είχε να αντιμετωπίσει ο Μητροπολίτης Κωνσταντίνος περιλαμβάνονταν και οι οξυμμένες σχέσεις του με τα μέλη της Αντιπροσωπείας και τους Εφόρους. Ο συγγραφέας, μάλιστα, παραθέτει και τις προσπάθειες που καταβλήθηκαν για την ομαλοποίηση των κοινοτικών πραγμάτων.

Πέρα από τα ζητήματα παιδείας, στο Β' μέρος του βιβλίου γίνεται λόγος για τη βιομηχανική ανάπτυξη της Νάουσας κατά την ύστερη περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας. Στο ΛΓ' κεφάλαιο ο συγγραφέας παραθέτει κάποια δεδομένα από την εργασία του κ. Κ. Λαπαβίτσα, λέκτορα οικονομίας, σχετικά με τη βιομηχανία της Νάουσας. Σύμφωνα με τον κ. Λαπαβίτσα, το 30% της επεξεργασίας βαμβακιού και το 75% της εριουργίας όλης της βιομηχανικής παραγωγής της Ευρωπαϊκής Τουρκίας καλυπτόταν στη Νάουσα.

Ο κ. Βαλσαμίδης δεν παραλείπει, επίσης, να συμπεριλάβει στο βιβλίο του και έναν κατάλογο των γάμων, που τελέστηκαν στη Νάουσα από τον Ιανουάριο του 1881 μέχρι τον Ιανουάριο του 1907. Σ' αυτόν τον κατάλογο αρκετοί Ναουσαίοι μπορούν να εντοπίσουν τους γάμους των προγόνων τους, όπως και να πληροφορηθούν για τις εκτιμήσεις των προικών των συγγενών τους.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως στο Γ' μέρος του βιβλίου του ο συγγραφέας παραθέτει έναν ενιαίο πίνακα των «στεφάνων» του 1892, 1902 και 1903.

Με το συγκεκριμένο βιβλίο και με άξονα αναφοράς του τη Νάουσα, ο Εμμανουήλ Στ. Βαλσαμίδης δίνει πολύτιμα στοιχεία γύρω από το διοικητικό σύστημα της ορθόδοξης κοινότητας της Νάουσας. Το ότι αξιοποιεί πρωτογενές υλικό συμβάλλει περαιτέρω στην προώθηση της ιστορικής έρευνας, ενώ οι πληροφορίες που συνέλεξε συμβάλλουν στην κατανόηση κάποιων γεγονότων και στην απόδοση της περιρρέουσας ατμόσφαιρας της εποχής.

ΦΟΡΕΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

Επιμέλεια: Ιωάννα Ζιώγα

11^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

Ο 2ος και ο 3ος όροφος του Βυζαντινού Μουσείου Βέροιας

Η 11η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων είναι Περιφερειακή Υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού, σε επίπεδο Διεύθυνσης, έχει έδρα τη Βέροια και αρμοδιότητα που εκτείνεται στους Νομούς Ημαθίας και Πέλλας. Είναι αρμόδια για τις βυζαντινές και μεταβυζαντινές αρχαιοτήτες που χρονολογούνται από τον 4ο αιώνα μ.Χ.

Πιο συγκεκριμένα για την προστασία, συντήρηση και ανάδειξη των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων ως εξής:

α) για τα κοσμικά κτίρια (π.χ. οικίες, αρχοντικά) που χρονολογούνται έως το 1830, **β) για τα εκκλησιαστικά κτίσματα** που χρονολογούνται ως το 1900. Επίσης είναι αρμόδια για τις εικόνες και τα εκκλησιαστικά κειμήλια (ιερά άμφια, σκεύη, λειτουργικά βιβλία) που χρονολογούνται ως το 1900.

Ασκεί, επίσης, έλεγχο ως προς την ανοικοδόμηση περιοχών που βρίσκονται εντός ή στο άμεσο περιβάλλον αρχαιολογικών χώρων ή ιστορικών διατηρητέων μνημείων, καθώς και ως προς οποιαδήποτε επέμβαση και δραστηριότητα πρόκειται να πραγματοποιηθεί στο άμεσο περιβάλλον μνημείων και αρχαιολογικών χώρων

ή εντός αυτών και μπορεί να προκαλέσει τόσο αισθητική όσο και ουσιαστική βλάβη. Ορίζει ζώνες προστασίας, ασκεί τον έλεγχο σε χρήσεις κτιρίων που βρίσκονται στο άμεσο περιβάλλον μνημείων ή αποτελούν τα ίδια διατηρητέα μνημεία.

Τα αντικείμενα αρμοδιότητάς της συνοψίζονται στα ακόλουθα:

1) Προστασία, αποκατάσταση, συντήρηση και ανάδειξη-προβολή μνημείων, αρχαιολογικών χώρων.

2) Καταγραφή αρχαιοτήτων, εκκλησιαστικών κειμηλίων, φορητών εικόνων, συντήρηση και προστασία αυτών.

3) Οικοδομικός έλεγχος (εκσκαφής θεμελίων, ανέγερσης κτιρίων) στο άμεσο περιβάλλον μνημείων και αρχαιολογικών χώρων.

4) Διεξαγωγή σωστικών ανασκαφών στα πλαίσια έργων κοινής ωφέλειας μικρής και μεγάλης κλίμακας ή ιδιωτικών έργων (ανέγερση οικοδομών) για την καταγραφή, διάσωση και προβολή της πολιτιστικής μας κληρονομιάς (αρχαιολογικά λείψανα, κινητά και ακίνητα).

5) Διεξαγωγή συστηματικών ανασκαφών σε άγνωστους και μη αρ-

χαιολογικούς χώρους με σκοπό την έρευνα, μελέτη και ανάδειξη τους, ώστε να καταστούν επισκέψιμοι στο κοινό.

6) Χορήγηση αδειών εξαγωγής έργων σύγχρονης τέχνης, ελευθέρως εισόδου σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, κατοχής εικόνων και κειμηλίων, ανεύρεσης θησαυρού και ότι σχετίζεται με την κυκλοφορία αρχαιοτήτων βυζαντινών και μεταβυζαντινών χρόνων.

7) Ζητήματα αρχαιοκαπηλίας.

Κάποιοι από τους αρχαιολογικούς χώρους που υπάγονται στην αρμοδιότητα της Εφορείας είναι οι αρχαιολογικοί χώροι του Αγίου Παταπίου και Αγίου Ιωάννου της Βέροιας, ο αρχαιολογικός χώρος Λόγγου της Έδεσσας, ο αρχαιολογικός χώρος της Ρωμαϊκής αποικίας της Πέλλας, οι αρχαιολογικοί χώροι των βασιλικών της Βεργίνας και Σφηκιάς Ημαθίας, ενώ πολλά είναι και τα μνημεία που υπάγονται σε αυτήν. Ενδεικτικά αναφέρονται οι ναοί της Παλαιάς Μητρόπολης της Βέροιας, ο ναός της Αναστάσεως του Σωτήρος Χριστού, ο ναός του Μεγάλου Θεολόγου, ο ναός των Αγίων Κηρύκου και Ιουλίτας, ο ναός του Αγίου Βλασίου στη Βέροια, τα οθωμανικά μνημεία των Γιαννιτών, καθώς και η Παλαιά Μητρόπολη και ο ναός των Αποστόλων Πέτρου και Παύλου Έδεσσας. Τέλος, το νεοσύστατο Βυζαντινό Μουσείο Βέροιας, που στεγάζεται στον ανακαινισμένο Μύλο του Μάρκου στην περιοχή της Κυριώτισσας, ανήκει στην 11η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

Η Παλαιά Μητρόπολη στην Έδεσσα

Ο αρχαιολογικός χώρος πλησίον της εκκλησίας του Αγ. Παταπίου στη Βέροια

Τα πεπραγμένα...

Ημερίδα για τον Θεσμό της Εκκλησίας στο Ρουμλούκι στο πλαίσιο των ΙΣΤ' Παυλείων

Ημερίδα Τοπικής Ιστορίας και Λαογραφίας με γενικό τίτλο «Ο Θεσμός της Εκκλησίας στο Ρουμλούκι», πραγματοποιήθηκε το απόγευμα της Δευτέρας 21 Ιουνίου 2010, στο Επισκοπείο της Αλεξάνδρειας, κατά τη διάρκεια της οποίας παρουσιάστηκαν έξι εισηγήσεις, σχετικές με το θέμα. Η ημερίδα διοργανώθηκε σε συνεργασία της Αρχιερατικής Περιφέρειας Αλεξάνδρειας και της Εταιρείας Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας (Ε.Μ.Ι.Π.Η.) και ήταν ενταγμένη στο πλαίσιο των ΙΣΤ' Παυλείων.

Η πρώτη εισήγηση πραγματοποιήθηκε από τον δικηγόρο Ιωάννη Μοσχόπουλο, ο οποίος παρουσίασε συνοπτικά πτυχές της εκκλησιαστικής ιστορίας του Ρουμλουκιού, στους πρώτους αιώνες της Τουρκοκρατίας. Ακολούθησε η εισήγηση του ηγούμενου της Μονής Προδρόμου Βεροίας και μέλους της Ε.Μ.Ι.Π.Η., Αρχιμ. Πορφύριου Μπατσαρά, η οποία περιλάμβανε παρουσίαση στοιχείων σχετικά με την περιοχή του Ρουμλουκιού, όπως εικόνα της Μονής που συνδέεται με την περιοχή της Αλεξάνδρειας του 1906, δημογραφικά στοιχεία για την περιοχή του Ρουμλουκιού και στοιχεία για την Επισκοπή Δρογουβιτίας.

Η τρίτη εισήγηση ήταν του προέδρου της Ε.Μ.Ι.Π.Η. Αθανασίου Βουδούρη, ο οποίος παρουσίασε στοιχεία σχετικά με τις επιδράσεις των κινήματων του Νεοελληνικού Διαφωτισμού και των Κολλυβάδων στην περιοχή του

Ρουμλουκιού, καθώς και στην ευρύτερη περιοχή της επαρχίας Βεροίας. Στη συνέχεια, ο Διδ. Θεολογίας και Αρχιερατικός

Επίτροπος Καμπανίας Αρχιμ. Θεόφιλος Λεμοντζής, παρουσίασε τα συναξάρια των Νεομαρτύρων Αθανασίου και Ιωάννου των Κουλακιωτών, που κατάγονταν από την περιοχή.

Η πέμπτη ανακοίνωση έγινε από την Δρ. Αρχαιολογίας της 1ης Ε.Β.Α. και μέλος της Ε.Μ.Ι.Π.Η. Αγαθονίκη Τσιλιπάκου, η οποία παρουσίασε πληροφορίες για τους μεταβυζαντινούς ναούς και τα κειμή-

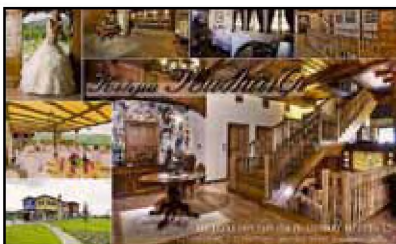
λια της επισκοπής Καμπανίας. Τέλος, ο αντιπρόεδρος της Ε.Μ.Ι.Π.Η. Εμμανουήλ Ευνάδας, εκ μέρους της τριμελούς ομάδας καταγραφής των Παλαιτύπων της Επαρχίας Βεροίας και της Μητροπόλεως Βεροίας Ναούσης και Καμπανίας, αποτελούμενης από τους Αθανάσιο Βουδούρη, Στέργιο Λιούλια και τον ίδιο, παρουσίασε νέα στοιχεία για την ιστορία του Ρουμλουκιού, τα οποία προέκυψαν μέσα από την έρευνα και την καταγραφή των παλαιτύπων του Ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου Αλεξάνδρειας.

Στο τέλος της Ημερίδας, ο Αρχιερατικός Επίτροπος Αλεξάνδρειας Αρχιμ. Διονύσιος Ανθόπουλος, ευχαρίστησε τους εισηγητές, εκ μέρους της Μητροπόλεως και της Αρχιερατικής Περιφέρειας, και απένειμε αναμνηστικά των ΙΣΤ' Παυλείων και της Αρχιερατικής Περιφέρειας Αλεξάνδρειας στους εισηγητές και τους συντελεστές της Ημερίδας.

 ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
 ΒΕΡΟΙΑΣ, ΝΑΟΥΣΗΣ & ΚΑΜΠΑΝΙΑΣ
**ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
 ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ**
 ***

 ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
 ΗΜΟΥΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

ΙΣΤ' ΠΑΥΛΕΙΑ
**“ο Θεσμός της Εκκλησίας
 στο Ρουμλούκι”**
 ημερίδα τοπικής ιστορίας και
 λαογραφίας
 Αλεξάνδρεια
 Δευτέρα 21 Ιουνίου 2010

Start copy

Φωτοτυπίες Έγχρωμα αντίγραφα
 Γραφικά σχέδια Απίστευτες
 Μοκέτες Σφραγίδες
 Δοκυλογραφίες Αντίγραφα σχεδίων
 Ψηφιακές Εκτυπώσεις
 Έγχρωμες σαρώσεις Α(0)

Διευθυντής: Ευάγγελος

ΠΑΛΛΑΤΑΝΟΝ 1 ΤΗΛ/ΦΑΧ: 23310 76430
 Τ.Κ. 59100 ΒΕΡΟΙΑ
 email: demitrods123@yahoo.gr

ΕΡΓΟΘΕΡΑΠΕΥΤΡΙΑ

ΛΕΚΑΝΙΔΟΥ Γ. ΕΛΕΟΝΩΡΑ

ΕΡΓΟΘΕΡΑΠΕΥΤΡΙΑ

- Νοητική Υστέρηση
- Σύνδρομο Down
- Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής - Υπερκινητικότητα
- Αναπτυξιακές Διαταραχές (Αυτισμός, Asperger κ.α.)
- Μαθησιακές Δυσκολίες

Κονίτσης 36 Τηλ: 23310 62170
 1ος όροφος Κιν: 6945 108 902
 ΒΕΡΟΙΑ E-mail: lekanidou@gmail.com

Βασίλης Κοτίδης

Παιδαγωγός Κυκλοφορίας Πανεπιστημίου Μακεδονίας

ΣΧΟΛΗ ΟΔΗΓΩΝ

ΒΕΡΜΙΟΥ 3 ΒΕΡΟΙΑ ΤΗΛ. 23310 21070
 (Πλ. Αγ. Αντωνίου) ΚΙΝ. 6974 854885

ΖΕΡΔΑΛΗΣ ELECTRONIC CENTER

Κεραίες Τηλέφωνα Καλώδια Λάμπες Τηλεχειριστήρια Συναγερμοί

Δορυφορικά συστήματα Ηχος οικιακού & αυτοκινήτου Ηλεκτρονικά ανταλλακτικά

ΠΙΝΔΟΥ 7 - ΒΕΡΟΙΑ ΤΗΛ. 23310 - 22214

ΓΚΑΛΑΪΤΣΗΣ

Προβλεπόμενος: Ηλίας Γκαλαΐτης
 www.galaitzis.gr

Γ. ΖΕΥΤΟΥ 4 (Προμηθεός) - ΒΕΡΟΙΑ
 ΤΗΛ: 23310 63729 ΚΙΝ: 6948 297 794